

Luka Yesuhât Den Pat Âlepñe Lukanje kulemguop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuŋe hohetnenŋan manmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbijé den pat âlepñe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesenjâlâkŋe kulemguwi. ³⁻⁴ Otmu nâŋe gurâ den pat ya topŋambâek nâŋgâm hengeŋgum kulemgum katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ angoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâŋgâm hengeŋguwat. Den pat ya yuwu tap.

Anjelo âlâŋe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe Yuraia ambolipñe yengât kunyeŋe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Sakaria sâm. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe imbi âlâ, kutŋe Elisapet sâm, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtŋe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuŋe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwaŋgim gamutâ Anitâŋe yelekmu ârândâŋ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiŋe amboŋjan amboŋjan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katjetâ opon kâmbukŋahât biwiŋe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinjetâ Anitâhât aŋelo âlâ,

kutnjé Gawirie sâm, hotom uminiwi yakât alata bonângen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakarianje ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu ajele yanje yuwu sâm ekuop. "Sakaria, ki kinjgitgahât ot. Imbihanje naom miâk nângâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâne nângâhihimu imbihanje naom membuap. Naom yakât kutnjé Yoane sâm kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinjgitnej orowâknej yet orop heronje nângâwañginomai. ¹⁵ Nanyetnej yanje tem lâuwañgim manmu Anitâne nângâwañgimu ârândây otbuap. Târârhâk manmâ to kâriknej ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâyahât Heaknej mâmâne otbañgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kudâ Anitâhâlen biwiyenjae kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embâñân Anitâhât poropete âlâ, kutnjé Elia sâm, yanje yâkât wâtjan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâne ekmu ârândây otminiop. Yakât dopñeâk nanyetnej manmâ Kudâhât mâtâp mewañgiwuap. Yâhâ âwâlipyeñej nan baralipyeñe kuk otyiñgimai ya biwiyenje mem huruj tuhuyinjimu kaok oranjinomai. Otmu lohimbi kunyeñe kâriknej otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyenje bâleñe pilâm tem lâuwañgim mannomai. Nanyetnej yawu otmâ Kudâhât mâtâp mewañgiwuap. Yawu."

¹⁸ Yawu sâmu, Sakarianje yuwu sâm âikuop. "Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nângâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nângâmune bulâje otbuap?" Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. "Ahonakmune nângâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoñ bawañgiman. Yâknej hângânnohomu

ge den yu ekgohoan. **20** Yawu gârâmâ den ekgohomune nângâm biwi yâhâp oat yakât matne den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâje tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâm yanâk biatmu, lok sombo ya iknjâk kinop.

21 Lok sombo ya opon kâmbukjan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiñe “Girawu otmâ kâihumboj ot tap?” sâm mambotbanjawi. **22** Yawu otjetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâm otmu engatne mañguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Ono kâmbukjan yâhâmu Anitâne biwiñe mem purik pilâwañgimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâjetâ den sâwe sâm bâtjanjak kai toka olop.

23 Otmu nep sâpje pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. **24-25** Otmu yakât kakjan imbiñe ya tepne olop. Tepne otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâne nângânihimu tepne oan yakât otmâ ki anjulakbom.” Yawu sâm emetjanâk tatmu emet-senje mome pesuk sâop.

Anjeloje Maria yâkâlen teteop.

26 Emetsenje mome pesuk sâmu yan, Anitâne anjelo, kutne Gawirie, ya yâhâpje hângângumu giop. Hângângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânâñ tap yan imbi sihan âlâ, kutne Maria sâm, ya tete-wañgiop. **27** Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtne yakât otmâ lok âlâ, kutne Yosep sâm, yâkât pat kuwanjinetâ manop. **28** Anjelo yañe tetewañgim yuwu sâop. “Anitâne nângâhihim mâmâje otgihiap yakât otmâ biwihañe heroje otbuat.”

²⁹ Yawu sâm ekumu nângâm kiwilim biwiñanje yuwu nângâop. “Den eknohoap yakât topnej gিrawu?”

³⁰ Biwiñanje yawu nângâmu yuwu sâm ekuop. “Anitâne nângâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâje tepge otmâ naom membuat yâkât kutnje Yesu sâm kunbuat. ³² Lohimbiñe yâkât nângâwañginetâ yahatmu “Anitâ pato nandoronje yâkât nanje” sânomai. Otmu emelâk embâñân Kutdânenje Anitâne tâmbânenje Dawiti lok kutdâ sâm katmu bukulipje galemyongom manop. Yakât dopnejâk Anitâne nange âi sâm wañmu ³³ Yakop sen nengât kunnenje kinmâ tihitnenje otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâne girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâyahât Heaknej biwihan gemu Anitâne mâmâne otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbiñe ekmâ kutnje “Anitâhât nanje” sâm kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâne yu ya otbe sâm yakât ki hâum pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwañgimu tepnej otmâ manmâ gamu emetsenje nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewañgiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoj bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâne teteâkgât nanjan.” Yawu sâmu añelonje pilâm ariop.

Mariañe Elisapet arim ehop.

39 Sâp kâlep ki otmuâk Mariañe Sakaria imbiñejit yetgâlen ariwe sâm kapiñe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. **40** Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ heroñe otbañgiop. **41** Heroñe otbañgimu yanâk tepñe kâlehen naom talop yanje kâlâwahomu nângâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâyahât Heakñe Elisapet mâmâñe otbañgimu bukuñe yuwu sâm ekuop. **42-43** “O bukune, Anitâñe gâ nângâhihim mâmâñe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekñe gâhât nângâhihinetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâñe mâmâñe otbañgimu tihitnenñe otmu Kudânenñe sâm tem lâuwañgim mannom. Nâmâ imbi inñe mansan. Yamâ gâje nâhâlen takarâ nângâmune âlâ kândâkdâ oap. **44** Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuñe kâlâwahomu nañgan. **45** Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâñe añelo âlâ hângângumu ge den ekgohop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heroñe nañgat.” Yawu sâop.

Mariañe Anitâ mepaem heroñe otbañgiop.

46 Yawu sâmu Mariañe yuwu sâm ekuop.

47-48 “Nâ Anitâhât hoñ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kudâne Anitâ tihitnenñe otmapne nângânihim mâmâñe otnihiap. Yakât otmâ lohimbi komotñe komotñe tetem mannomainje nâhât nângâhetâ yahatmu “Anitâñe nângâwanñgiap,” sânomai. **49** Anitâ Manman koko salek Amboñanje mâmâñe otnihiim kulem miap yukât nângâmune ewe membe otmu mepaem mansan. **50** Otmu lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât nângâm tem

lâuwaŋgimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtne pato nandoroŋe tatbaŋgiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵² Lohimbi yeŋe enjatyenjeāk watmâ manmâ hâkyeŋe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyeŋeŋe lohimbi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheŋe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyeŋe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbi po manmai ya tihityenje otmâ sot kâle yingimap. ⁵⁴ Emelâk embâŋâŋ tâmbâlipnenje yeŋgât pat kuyingiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbi nengât tihitnenje otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenje Awaraham yâkât pat kuwanŋiop. Pat yakât bulâŋe nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariaŋe yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenje kalimbu pesuk sâmu kapiŋehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakŋan Elisapetne nanŋe miop. Yâhâ Kutdâŋe nâŋgâwaŋgimu nanŋe miop yakât nâŋgâm hep torehenlipne otmu kapi ambolipŋanje heroneŋe nâŋgâwaŋgiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipŋanje menduhuakmâ naom yakât hâkŋahât undip tuhuwanŋine sâm, âwâŋe Sakaria, yâkât kutne membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sâŋjetâ mâmâŋanje kuyingim yuwu sâop. “Bia, kutne Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

61 Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepñe yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yeñgât kut âlâ yawuya ki tap.” **62** Yawu sâm kuañgiwi. Otmu “Âwâñanje girawu nañgap?” sâm bâtyeñanje kai toka otmâ tape kiripi mem wañbi.

63 Tape kiripi mem wañjetâ yuwu kulemguop. “Kutñe Yoane sâm kunom,” yawu kulemguop. Kulemgumu ekmâ nâñgâñjetâ âlâ kândâkdâ olop. **64** Yawu otmâ Sakariahât lauñe hâreakmu Anitâ mepaeop. **65-66** Yawu otmâ Anitâñe naom ya mâmâñe otbañgim ikñe den biwiñan katmu lohimbi ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nâñgâñjetâ sâtnë otmu kapi ambolipñanje yakât den pat sâm haok tuhuñjetâ lohimbi Yuraia halâñgen manmâ ariwiñe nâñgâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nâñgâwi.

Sakariaje Yesuhât sâm ekyongop.

67 Sakariaje Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmâñjahât Heakñe biwiñe mem heweweñ tuhumu yuwu sâop.

68-69 “Ambonenñe Anitâñe nen lohimbilipñe manman bâleñambâ menenekmâ tihitnenñe otbe sâm tâmbânenñe Dawiti yâkât senâmbâ gâtñe âlâ kânâñgâwuap. Yawu otmâ mâmâñe otbañgimu yâkñe manman âlepñan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene.

70-71 Yâhâ kasalipnenñañe nongom itit kiom tuhuningimaihât sârererenenekmâ tihitnenñe otmu mannom. **72** Yakât nâñgâm emelâk embâñjân tâmbâlipnenñe yeñgât pat kuyingiop yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum

poropetelipŋe ekyongomu kulemguwi.

73-74 Yâhâ yâkŋe kasalipnenŋe yeŋgât bâtyenjambâ menenekmu biwinenŋe sânduk sâm tem lâuwaŋgim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwaŋgiop. **75** Yakât otmânen Isirae lohimbiŋe tem lâuwaŋgim ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawapŋe bia manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

76-77 Otmu den âlâ torokatmâ nanŋahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yunje Kutdânenŋe kulet sâwaŋgim ari mâtâp mewaŋgiwuap. Otmu nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋaję kepeimunję tosanenŋe pilâningiwuap yakât den eknongomu nâŋgânom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkŋe yâkât nâŋgâŋjetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatŋe yâkât poropete” sânomai. **78** Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋjet. Nen omoŋ bâleŋjan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋsâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmŋe papato yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋsâmap. Emet haŋsâmu emetsenŋe ga takamap. **79** Yakât dopŋeâk Anitâŋe kaok nâŋgâningim ikŋe hoŋ bawa himbimâmbâ hâŋgâŋgumu ge ikŋe laŋinŋe biwinenŋan pilâmu haŋsâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunŋe manman kârikŋjan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaŋe yawu sâm ekyongop.

80 Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ nâŋgân nâŋgâŋŋe keterakbanŋgiop. Yawu

otmâ âwâje mâmâje pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyenjan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

*Yesu teteop.
(Mataio 1:18-25)*

¹⁻² Yâhâ Elisapetne nanje Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutje Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yenjât kunyeje pato manop. Otmu Roma lok yenjât lok kudtâ âlâ manop, kutje Ahusto sâm. Yâkje puwâk lohimbi amon mansai ya yenjât dop nângâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yenjât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yenjât kutyenje kulemgunomaihât den katyinjim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekje kutyenje katne sâm kapiyenje tâmbâjan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâjân Isirae yenjât lok kudtâ âlâ manop, kutje Dawiti sâm, yâkje Yuraia hânâni kapi âlâ, kutje Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoje den katyinjiopeyan Dawitihât senâmbâ gâtnej, lok âlâ, kutje Yosep sâm, yâku yawuâk kapije tâmbâjan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwañgiwi, yamâ kutje Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetnej, kutje Nasaret, Galilaia hânâni tap, ya pîlâm Betalem hân tâmbâjan ariowot. ⁶ Arimutâ omoj otmu kapi yan lombanje ari emet iminiwi ya kândikum ariwiñje gewâk mejetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetnjan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk

naom kâlâpgumu nanje miop. Mem bulimakaone sot kondoân neminiwi yan sângumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotjan lok nombotjaue bau âlâ, kutje lama sâm, ya galemyongom tatbi. ⁹ Tatjetâ yan Anitâhât ajelo âlâne yâk yeñgâlen tetemu, yâkât lañinjaue siliñ siliñ sâmu ekmâ umutyeje ariop.

¹⁰ Umutyeje arimu yuwu sâm ekyongop. “Kiñgityejahât ki otjet. Nâje den âiloingo ekyongowe sâm teteyiñgian. Yakât yuwu sâmune nângâjet. ¹¹ Anitâje iknejehoñ bawa hângângumu ge sârereyekmâ tihityeje otbuap sâmai ya yiwerenje Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutje Kiristo. Yâkje kutdâyeje otmâ tihityeje otbuap yakât nângâm lohimbi kiñgitje orowâkje heronje otnomai. ¹² Otmu mâmâjaue ñaña ya sângumân katipgum bulimakaone sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nângâjetâ bulâje otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

¹³ Yawu sâm ekyongomu yanâk ajelo kiñgitje orowâkje tetem bukuyeje penewañgim yuwu sâm Anitâ kiki mewañgim mepaewi.

¹⁴ “Anitâje lohimbi yekmu ârândâj otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku orañginomai. Yakât otmâ yeje heronje otmâ Anitâ Himbim Amboje mepaenjet.”

¹⁵ Yawu sâm kiki mewañgim mepaem himbimân âwurem yâhâjetâ lama galemguwijé yuwu sâwi.

“Kutdâje aŋelo hâŋgângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâm lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâm yâhâ Maria, Yosep, nanyetŋe mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariane nanŋe ya sâŋgumâŋ katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan aŋeloŋe teteyiŋgim ŋaŋa yakât den pat ekyongomu nâŋgâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgojetâ nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Marianeâmâ den ya nâŋgâm biwiŋan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât aŋeloŋe lama galemŋe den ekyongop ya ekŋetâ bulâŋe otmu yâkŋe âwurem ari Anitâ mepaem heroŋe otbaŋgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakŋan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât undip tuhuwaŋgim kutŋe Yesu sâm kunbi. Yâhâ Mariane tepŋe ki olop sâp yan aŋeloŋe tetewaŋgim kutŋe Yesu sâm kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuŋe Kutdâhât hoŋ bawaŋgiwuapgât Yosep yet Mariane pat kuwaŋgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiŋe naom meŋetâ hepyeŋe saŋ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyiŋgiop yamâ yuwu tap. “Âwâŋe mâmâŋjaŋe kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepŋe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemgup yamâ yuwu. “Nanlipyeŋe kunŋe tetenomai yamâ Kutdâhât hoŋ

bawaŋginomaihât pat kuwaŋginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot.

25 Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutnej Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heaknej mâmâŋe otbangimu Anitâhât tem lâuwanjim uwawapnej bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâŋe iknej hoŋ bawa hâŋgâŋgumu ge Isirae lohimbi tihityenje otmâ kasalipyenje watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop.
26 Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heaknej biwiŋan kioŋmu Anitâhât hoŋ bawaŋe tetem Isirae lohimbi yengât tihityenje otbuap ya ekbuap yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki olop. **27** Aiop, Yosep yet Mariaŋe Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâŋahât Heaknej Simion mem heweweŋ tuhumu yauwâk opon kâmbukŋan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepnje Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. **28** Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetŋe waŋmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

29 “O Kutdâ pato, gâŋe nâŋgânihirâ yiwerenje Isirae nengât tihitnenŋe otbuap yâk eksangât biwine hurun yap. Yakât otmâ inâk ki mum-bom. **30-31** Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwinenŋanje kepeim mannom yan gâŋe nengât tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. **32** Yâhâ pâku lohimbiŋe manman âlepŋahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laŋinganje biwiyenŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenŋanje kepeim Isirae nengât heronje nâŋgâninginomai.” Yawu sâop.

33 Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâje mâmâjaŋe nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. **34** Yawu otmâ Anitâje yâk yetgât nâŋgâyitgiâkgât Simionje ulitguop. Yawu otmâ mâmâje yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâŋgâ. Nen Isirae lohimbiŋe nangahât nâŋgâmâmâ hioŋaknomgât Anitâje sâm kalop. Nombotŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâje menom. Yâhâ nombotŋeâmâ yâk betbaŋgim hiliwahonomaihât pat mannomai. **35** Yawu manjetâ Anitâje ikŋe kai toka sâm senyeŋjan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yeŋgât topyeŋe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kunjetâ mumbuap yan we bâle pato nâŋgâwuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

36 Otmu Simionje den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongom manopŋe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topŋe yuwu. Imbi yakât kutŋe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratŋe, Asehât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe lokŋeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokŋe muop. **37** Lokŋe mumu ikŋe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaŋe omoŋe hilâmŋe opon kâmbukŋan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâŋjan sot barak manmâ ulitguminiop. **38** Otmu yâkŋe naom ya mem tetem yâku yauwâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâje ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge Isirae tihityeŋe otmâ kasalipyenŋe watyekbuapgât nâŋgâm biwiyeŋjanŋe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

39 Yâhâ Maria yet Yosepŋe Anitâhât den tinjâk lâum hotom uwaŋgimutâ pesuk sâmu opon

kâmbukñambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânâñ tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâñe mâmâñje otbañgimu kâiñje hâwimu nângân nângânje keterahop.

Maria yet Yosepñe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yeñgât Tihit tihit Hombañ ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetñe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuñe kâiân yâhâp otbañgiop. ⁴³⁻⁴⁴ Hombañ ya eknjetâ pesuk sâmu lohimbi itoñ galan kapiyenjehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepñe nanyetñe ki ekmâ lohimbi nombotñe orop arap nângâowot. Yawu nângâm yetñiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatjetâ ñij sâop. Emet ñij sâmu bukulipyetñe yeñgâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet hañ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ hañ sâmu pâinmâ opon kâmbukñjan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbi kâsikum yiñgiminawi ya yeñgât denyeñe nângâm Yesuñe topñjahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesuñe yâk orop den huhuwi ya lohimbi yan tatbiñe nângâñjetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâñe mâmâñjañe mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâñjañe yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutñe biatmu gorâ kakñan takait. Gâje wongât otmâ mângeleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâñje awoñnahât nep tuhuan ya emelâk nângâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekma takawot?”

50 Yawu sâmu nângâmutâ ki keterakyitgiop.
51 Yamâ mâmâŋaŋeâmâ nanŋahât den ya biwinjan katmâ nângâm gaop.

Yawu otmâ âwâŋe mâmâŋe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenje sânduk sâop. **52** Otmu Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu nângân nângâŋe keterakmâ heŋgeŋguop. Yawu gamu lohimbiŋe ekŋetâ âiloŋgo olop.

3

Yoaneŋe âi topŋe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

1 Roma yeŋgât lok kudâ ţâlâ, kutŋe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânâŋgâjetâ lohimbi kerek nengât kunnenje pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap ţâlâ, kutŋe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipŋe galemyongom manop. Yâhâ lok kudâ ţâlâ, kutŋe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipŋe galemyongom manop. Yâhâ iminje Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Tarakoniti ambolipŋe galemyongom manop. Yâhâ lok kudâ ţâlâ, kutŋe Lisania sâm, yâkŋeâmâ Awilene kapi ambolipŋe galemyongom manop. **2** Yâhâ Anitâŋhât opon kâmbukŋan hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe lok yâhâp manowot, kutyetŋe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nannje, kutŋe Yoane sâm, yâkŋe lok ki manmaiâŋen ari manmâ âi topŋe kalop. **3** Yan manmu Anitâŋe ikŋe den biwinjan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Orot-memeyeŋe bâleŋe ya kerek betguŋetâmâ toen

katyekbom. Toen katyekmune Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inânjan poropete âlâ, kutje Yesaia sâm, Anitâŋe yuwu sâm ekumu kulemguop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewaŋgijet. ⁵ Otmu uk sâm huruj sâm, pumje lauŋe ya kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋjetâ ya talâk. Otmu mâtâp gongoŋ maŋgoŋ ya heŋgeŋgunomai. Otmu mâtâp gâwikŋe ya mem pereren tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tihityeŋe otbe sâm oap yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaiaŋe den yawu kulemguop tap yakât bulâŋe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneŋe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkŋe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariŋjetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkŋe. Otnjetâ bâlem gamap yakât matŋe Anitâŋe meŋet sâmu yakât yeŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ bâlenje ya pilai mâne âlepŋe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâŋgâŋjetâ ki ârândâŋ oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nâŋgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ Anitâŋe nengât ki nâŋgâm bâleningimap.” Yawu ki nâŋgânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋjet. Anitâŋe sâmu kât yuŋe Awarahamgât komot teteno-maihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk

sâmai. Yakât matje hâmbâi menomai.

9 Yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Emelâk unam sâtje katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonje ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâj sâmu kâlâpje sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

10 Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenje wuân otmunje ârândâj otbuap?”

11 Sâjetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipnje yâhâp tatyinjiguapje bukulipyenje âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepje âlâ ya yinginomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinginomai.” ” Yawu sâop.

12 Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotjae yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenje wuân otmunje ârândâj otbuap ya eknongorâ nângâne.”

13 Sâjetâ sâop. Kunlipyejanje “Takesihât dop yuwu menjet” sânomai yawuâk menomai. Yenje andemje ya wanjim âlâ torokatmâ ki menomai.”

14 Yawu sâm ekyongomu Roma yengât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu naŋgat? Nenjeâmâ wuân otmunje ârândâj otbuap?” Yawu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yenje lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinjinomai. Otmu tewetsenje yinginjetgât ki hakyenjan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmejahât kunlipyejanje puluhuyeknomai yakât nângâjetâ ârândâj otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoanenje lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

15 Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâm yuwu sâwi. “Anitâje iкnje hoŋ bawaŋe hângângumu ge tihitnenŋe otbuap ya Yoane mon?”

16 Yawu sâŋjetâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgiŋetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya mem kâpekmâ gole-waŋgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âiloŋgoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai.

17 Otmu den âlâen hâum sâwe. Yerjeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk kattmai. Neneŋahât pat otmap ya konohâŋ mem hâwuruŋjetâ tatmap. Yâhâ ki neneŋahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkne taka biwinenŋahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwâŋ kioŋmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi.” Yawu sâop.

18 Yâhâ Anitâje tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgiŋet sâm den âlâlâ ekyongom enŋatyeŋan giop.

Herotŋe otmâ hilipguop.

19 Sâp yan lok kudâ, kutje Herot sâm, yâknej imiñahât betnehen kionjmâ kahanje, kutje Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleňe topnej topnej otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneňe ekuop bâlemu yakât girem den ekuop. **20** Girem den ekuop ya nângâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetrijan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

*Yoaneňe Yesu mem toen kalop.
(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)*

21 Yoaneňe toen mem katnenehâk sâm lohimbi kinjgitje orowâknej yâkâlen ariwi. Yâkâlen arijetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. **22** Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroj sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heaknej kembâ hâtgum Yesu kaknjan ge mâmâñe otbaňgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâhe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinanje gâhâlâk nângâm kepeiheman.” Yawu sâop.

*Yesuhât tâmbâlipñahât kutyenje
(Mataio 1:1-17)*

23-38 Topnej katmâ Anitâhe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanje, Set sâm, ya teteop. Setgât nanje, Enosi sâm, ya teteop. Enosihât nanje, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanje, Mahalali sâm, ya teteop. Mahalalihât nanje, Yaret sâm, ya teteop. Yaretgât nanje, Enok sâm, ya teteop. Enokgât nanje, Metusela sâm, ya teteop. Metuselahât nanje, Lamek sâm, ya teteop. Lamekgât nanje, Noa sâm, ya teteop. Noahât nanje, Sem sâm, ya teteop. Semgât nanje, Arapasat sâm, ya teteop. Arapasatgât nanje, Kenan sâm, ya

teteop. Kenangât nanje, Sela sâm, ya teteop. Selahât nanje, Ewe sâm, ya teteop. Ewehât nanje, Pelek sâm, ya teteop. Pelekgât nanje, Lahau sâm, ya teteop. Lahauhât nanje, Seruk sâm, ya teteop. Serukgât nanje, Noho sâm, ya teteop. Nehohât nanje, Tara sâm, ya teteop. Tarahât nanje, Awaraham sâm, ya teteop. Awarahamgât nanje, Isaka sâm, ya teteop. Isakahât nanje, Yakop sâm, ya teteop. Yakopgât nanje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanje, Peresi sâm, ya teteop. Peresihât nanje, Hesoron sâm, ya teteop. Hesorongât nanje, Arani sâm, ya teteop. Aranihât nanje, Aramin sâm, ya teteop. Aramingât nanje, Aminarap sâm, ya teteop. Aminarapgât nanje, Nason sâm, ya teteop. Nasongât nanje, Salamon sâm, ya teteop. Salamongât nanje, Boasi sâm, ya teteop. Boasihât nanje, Owet sâm, ya teteop. Owetgât nanje, Yese sâm, ya teteop. Yesehât nanje, Dawiti sâm, ya teteop. Dawitihât nanje, Natan sâm, ya teteop. Natangât nanje, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nanje, Mena sâm, ya teteop. Menahât nanje, Melia sâm, ya teteop. Meliahât nanje, Eliakim sâm, ya teteop. Eliakimgât nanje, Yonam sâm, ya teteop. Yonamgât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanje, Simion sâm, ya teteop. Simiongât nanje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâm ya teteop. Matatgât nanje, Yorim sâm, ya teteop. Yorimgât nanje, Eliese sâm, ya teteop. Eliese hât nanje, Yosua sâm, ya teteop. Yosuahât nanje, Ere sâm, ya teteop. Erehât nanje, Elimatam sâm, ya teteop. Elimatamgât nanje, Ati sâm, ya teteop. Atihât nanje, Meliki sâm, ya teteop.

Melikihât nanje, Neri sâm, ya teteop. Nerihât nanje, Salatie sâm, ya teteop. Salatiahât nanje, Seruwawe sâm, ya teteop. Seruwawehât nanje, Lesa sâm, ya teteop. Lesahât nanje, Yoanan sâm, ya teteop. Yoanangât nanje, Yota sâm, ya teteop. Yotahât nanje, Yosek sâm, ya teteop. Yosekgât nanje Semen sâm, ya teteop. Semengât nanje, Matatia sâm, ya teteop. Matatiahât nanje, Mata sâm, ya teteop. Matahât nanje, Nahai sâm, ya teteop. Nahaihât nanje, Esili sâm, ya teteop. Esilihât nanje, Nahum sâm, ya teteop. Nahumgât nanje, Amosi sâm, ya teteop. Amosihât nanje, Matatia sâm, ya teteop. Matatiahât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanje, Yanai sâm, ya teteop. Yanaihât nanje, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nanje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nanje, Eli sâm, ya teteop. Elihât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nânjâm hilipguwi. “Yosepgât nanje, Yesu sâm, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgângumu ge manop. Otmu Yesunje manmu yambu 30 otbanjimu nep topje kalop.

4

*Satanje Yesuhât biwiŋahât topje ekbe sâm olop.
(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)*

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakje Yesu mâmâŋe otbanjimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiâŋen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waŋgimu wâtje houŋ sâop.

³ Yawu otmu Satanje biwiŋahât topŋe nāŋgâwe sâm yuwu sâm ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âlepŋe yarâke yamâ benŋe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe haonjâmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap.

Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnenŋe miaŋgim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunŋe ârândâŋ otbuap yakâ.”

Den yuwu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu pumŋe gip gipŋjan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânnje hânnje lok kutyeŋe pato ya yeŋgât senŋe âlâlâ dondâ tatyinŋgiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop. ⁶ “Senŋe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe galemyeŋe katnek sâm eknohonomai yamâ âlepŋe galemyeŋe katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâŋe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyeŋe katgekmune senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Maiŋ, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom.

Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawaŋgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâje den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

9-11 Yawu sâmu yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukjahât gimbâjan yâhâowot. Yâhâm Satanje yuwu sâm ekuop. “Anitâje sâmu den âlâ kulemgawi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teñ sâmapgât Anitâjeâmâ anjelolipje hângânyongomu ge tihitge otjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kioñ. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâjanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.”

12 Sâmu purik pilâwanjim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâje tihitnenje otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya nângâmune tâjât oap.” Yawu sâop.

13 Yawu sâmu Satanje pilâm sâp girawuân topje mem tetewom nângâm manop.

*Yesuñe topje katmâ den kâsikum yiñgiop.
(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)*

14 Anitâhât Wâtgât mâmâyahât Heakje Yesu mâmâje otbañgimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânâñ âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipjane sâm haok tuhuñetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipje kerekje nângâwi. **15** Yawu otmâ miti emetje ârândâñ ari den kâsikum yiñgimu heroje otbañgiwi.

Nasaret kapi ambolipŋaŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

16 Yawu otmâ ikŋe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋâk miti emetŋan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. **17** Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiaŋe pepa kulemguop ya waŋjetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguop ya mem teteop.

18-19 “Kutdâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyenje orotok sâmu mansai ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatŋe kakŋjan mansai yâk holanyekbom. Yâhâ lohimbi senyenje bok sâsâŋe ya henjemyongomune senyenje hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nâŋgâŋmai ya mem hewewenj tuhuyekmune biwi heronje nâŋgânomai. Yâhâ Kutdâŋe lohimbi nâŋgâyinŋim tihityenje otmâ manman âlepŋan katyekmu manmâ heronje nâŋgâwaŋginomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

20 Den ya sâlikum pepa ya mem gongoŋgum hoŋ bawa âlâ waŋmâ ge talop. Ge tatmu miti emetŋan tatbi kerekŋe denŋe nâŋgâne sâm ândâp katbi. **21** Ândâp katŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune naŋgai yukât bulâŋe yiwerenje teteap.”

22 Yawu sâm ekyongomu yâkât nângâjetâ yahatmu den âilonjo eknongoap sâm nângâjetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotñaje yâkât nângâjetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanje yukâ.”

23 Yawu sâjetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeje yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi hejgemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanauum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâjetâ nângâmain. Yukât otmâ yuân yazuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. **24** Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Anitâhât poropetelipñaje kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinginetâ nângâjetâ bulâje otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeje den kâsikum yinginetâ nângâjetâ tâhât otmap.

25 Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângâjet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutje Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenje nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekje poyejahât otmâ manbi. **26** Otmu sâp yan Isirae lohimbi yejgâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâje Elia ekumu iknej kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâje kambut ya tângumu yâknej Elia sot um wañminiop.

27 Den âlâ torokatmâ sâmune nângâjet. Anitâhât poropete âlâ, kutje Elisa sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipñje sesengâlâknej hâk bâle otbi. Otmu yâk yejgâlen gâtnej ki âlepnje otbi. Yâhâ lok

âlâ, kutnê Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtñe, yâk konok âlepñe olop.” Yawu sâm ekyongop.

28 Yawu sâm ekyongomu miti emetñan tatbiñe nângâjetâ bâlemu kuk bâleñe otbi. **29** Yawu otmâ yahatmâ kapi betñehen hem bâleñe tap yapâ hâpuñjetâ giâkgât Yesu mem gewi. **30** Mem gewi yamâ Anitâñe mâmâñe otbañgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

*Yesuñe Kapanaum kapiâñ arid den kâsikum yinjgiop.
(Mareko 1:21-28)*

31 Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutnê Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen miti emetñan yâhâ den kâsikum yinjgiop. **32** Den kâsikum yinjimu nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nângâmunñe yawu oap.” Yawu sâwi.

33-34 Yâhâ lok âlâ weke bâleñanje mem mânçgâemu manminiop yanë miti emetñan tatmâ Yesuhât denñe nângâop. Yawu otmâ weke bâleñanje biwi nângân nângâñje mem purik pilâmu kârikñjan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboñe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nañgan. Gâmâ Anitâhât nanje bulâñje mansat. Otmu Anitâñe hângângohomu nâ bukulipne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

35 Yawu sâmu yuwu sâm sâwañgiop. “Kâmbukñe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleñe yanë gaiakmâ ba arimu lok ya senñe gâwâñ gâwâñ sâmu lauñe barakñajak pato otmâ ge iop.

36 Yawu otmâ ge imu ekjetâ sâtne otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, wâtnje pato tatbañgiap yakât otmâ weke bâleje sâwanjimu tem lâuwanjim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. **37** Yakât den pat ya sâm haok tuhunjetâ kapi nombot nombot huhum lingarakmâ arimu lohimbi kinjitiye orowâkne nânjgâwi.

Yesuñe sâmu Simon hewunje âlepje olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

38 Yesuñe yahatmâ miti emetnjambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutne Simon Petoro, yâkât hewunje mesek pato kumu hâkje kâláp otmu im talop. Yakât ekunjetâ emelan yâhâop. **39** Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanjimu hâkje sânduk sâop. Yawu otmu imbi yanje yahatmâ sot um yiñgimu newi. **40** Um yiñgimu nem tatjetâ emetsenje purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipje kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otjetâ kunyenjan mem heñgemyongop. **41** Otmu weke bâleje watyekmu gaiakmâ ari kârikjan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanje.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topje sâm tetem lohimbi ekyongomaihât kuyiñgiop.

Yesuñe den pat âlepje ya Yuraia lohimbi ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

42 Emet hañ sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipjañe pâinjetâ biatmu kapi ya pilâm betjan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâm mem alitbi. **43** Mem alitjetâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ kapi ârândâj ari Anitâhât den kâsikum yiñgimune lâum

mannomai yakât hângânnohomu gewan.” Yawu sâop.

44 Yawu sâm Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetŋe ârândâŋ yâhâm gem den kâsikum yîŋgiop.

5

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe meyehop.
(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)*

1 Hilâm âlâen Yesuŋe Genesaret deŋgân ginŋjan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondâŋe Anitâhât den nâŋgâne sâm yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. **2** Yawu otjetâ waŋga yâhâp talop yakât ambolipŋaŋe waŋgaembâ gem iŋjan itâŋe pirim kinbi. **3** Pirim kinjetâ Yesuŋe lok âlâ, kuthe Simon sâm, yâkât waŋgaen yâhâm yuwu sâm ekuop. “Ga puli kuŋjetâ endun bane.” Yawu sâmu puli kum endun baŋjetâ lohimbi yaŋe deŋgân ginŋjan ge tatbi. Ge tatjetâ Yesuŋe yahatmâ waŋga hâmeŋjan yâhâ kinmâ den kâsikum yîŋgiop. **4** Den kâsikum yîŋgimu pesuk sâmu Simon yuwu sâm ekuop. “Deŋgân tânâmŋan ba iŋjan itâŋe pilâŋjetâ gemu iŋjan dondâŋe yakât kâlehen kutakulakŋetâmâ mem dâiŋjetâ gawuap.”

5 Sâmu sâop. “Lok pato, nenŋe omoŋe iŋjan itâŋe pilâmunŋe giap yamâ iŋjan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpŋe ba iŋjan itâŋe ihilâk pilâmunŋe gewuap.” Yawu sâop. **6** Yawu sâmu iŋjan itâŋe pilâŋjetâ gemu iŋjan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakŋetâ mem dâiŋjetâ tiririk sâm tok sâwe sâm olop. **7** Tok sâwe sâm otmu yanjak benŋe bukulipyenŋe waŋga âlâen kinbi ya

sâjetâ ga tânyongowi. Tânyongojetâ iñan itâje ya mem dâinetâ waŋga yâhâp pik sâmu guhulakde sâm olowot.

8-10 Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtje, imi ata, kutyetje Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje, yâkne iñan dondâ ya ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroje Yesu mepaem yuwu sâop. “Maiŋ, Kudâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepnej. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâlenej. Yakât otmâ nâje hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenje iñan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeŋanje kepeim mannomai.” **11** Yawu sâm ekumu puli kunjetâ waŋga ya deŋgân ginjan yâhâmu yan âiyeŋe pilâm Yesuhâlen torokatnetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

12 Yesuŋe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikje tetewaŋgimu manopje Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâm âikuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topnej topnej biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâjetâ naŋgan. Yakât otmâ nâŋgânihihârâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât naŋgan.” Yawu sâm âikuop.

13 Sâmu sâop. “Nâŋgâhihian. Âlepnej, walipgo-hume hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâm walipgumu yanâk biatbaŋgimu âlepnej olop. **14** Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai

yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseñe hotom u uhât girem den kulemguop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiye hâk bâle biatgihiap yukât topne nângânomai.” Yawu sâm ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu den pat ya liñgarakmâ kapi ârândâj arimu lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbi kundat otbi gurâ Yesuñe mem henjlemnongoâk sâm yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhujetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

*Yesuñe lok pareñe yâkât tosañe pilâwañgiop.
(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)*

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuñe lohimbi den kâsikum yingiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotne kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotne âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otjetâ Anitâne Yesu mâmâne otbañgimu lohimbi henjemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arijetâ lohimbi dondâne emet umbinjan kinmâ mâtâp mañguyiñgiwi. ¹⁹ Mâtâp mañguyiñgijetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbâjan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâne mem kusatmâ mem katjetâ lohimbi hohetyeñan Yesuhât gotñan giop.

20 Otmu Yesuhâlen biwiyeñanje kepeïwi yakât topne ekmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâne tosahe yiwereneje pilâhihiap.”

21 Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yinjiminiwi otmu Parisaio yâknej nânjâjetâ bâleme biwiyeñe ekmâ yuwu sâm ekyongop. **22** “Yenje nâ nekjetâ lok bâleñe otmune biwiyeñanje yawu nañgai. Yakât nânjâmune ki ârândâj oap. **23** Wuân âi tuhumune ekjetâ dopjan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâne tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. **24** Yakât nine topne yuwu sâmune nânjâjet. Nâ Anitâne hângânnohomu gewangât tosayeneje pilâyingim mansan. Anitâne âi sâm nihiop yukât topne ekmâ nânjâjetgât oan.” Yawu sâm ekyongop.

Yawu sâm ekyongom topne ekmâ keterakjetgât lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretje lâuakmâ emetjehen ariop. **26** Arimu lohimbi hâlâjymâ kinbiñe Yesuñe Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotne tetemu eksain.” Yawu sâwi.

*Yesuñe hojn bawajé âlâ miop ya kutnej Lewi.
(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)*

27 Otmu Yesuñe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutnej Lewi sâm, yâknej tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nañgan.” **28** Yawu sâm ekumu

Lewiŋe tewetsenŋe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiŋe Yesuhât heronje nâŋgâwaŋgim dâimu emetŋan yâhâwot. Emetŋan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotŋe meyekmu ganjetâ sot pato uyingimu newi. ³⁰ Nem tatŋetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe belângen kinmâ yekmâ nâŋgâhetâ bâlemu hoŋ bawalipŋe yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuŋe takesi meme lok otmu lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâm âiyongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nâŋgâjet. Lok mesekyeŋe biaŋe dokta yengâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyenŋe orop me hâhiwin teteyiŋimap yaŋe konok dokta yengâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâjetâ keterahâk. Yengâlen gâtŋe nombotŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, nen orotmemenenŋe âilonjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmŋe manmai. Lok yawuya yengât sâm ki gewan. Yeŋe lok bâleŋe sâm kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim denŋe lâum bulâŋe mem teteŋetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋe sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)*

³³ Yesuŋe den yawu sâm ekyongomu lok nombotŋe yuwu sâm ekuwi. “Yoane bukulipŋe otmu Parisaio lok nombotŋe Anitâhât âi menehât nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe hikum sot barak

manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoj bawalipgañeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâñjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Lok patoñe imbi miakbe sâm bukulipñe meyekmu orowâk tattmâ sot um nem heroñe ot-nomai. Heroñe otnomaiâñ sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeyanje takâ bukuyenje kuñetâ mumbuap yanâmâ eñgat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoñetâ mum-bom sâp yan eñgat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embâñân otminiwi ya otmu ikñe orotmeme âiñe kâsikum yiñgiop yañe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topñe nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm hâpu golâenâk mânuñmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekañan mânuñmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop.

³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tattmâ hânginje otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senje âlâlâ mânuñbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenje tâk âiñajak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senje âlâlâ umatñe mânuñnomâñ yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hânginje otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe. ³⁹ Otmu yuwu sâmune

nângâjet. Imbilipnenjanje senje âlâlâ mem iri âinjan mânunjmâ hikâm arimai ya lândem iri hângijen bâlejan ki mânunjmâ hikâm arimai. Iri âinjahâlák nângâmai. Yawu sâop.

6

Yesu hoj bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoj bawalipje âi kalam biwiŋambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmjân po irik irik yingiop. Yawu otmuâmâ buku nombotje yenjât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nejetâ Parisaione yekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Moseñe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nañgain. Yakât girawu otmuâmâ hoj bawalipgañe bukulipyenje yenjât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gâne kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nañgain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sâjetâ purik pilâyiñgim sâop. “Emelâk embâjân Dawitiñe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heŋgenjumai. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Dawitiñe olop sâp yan hotom uwi ya yenjât lok kunje âlâ manop, kutje Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe bañga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñe konok neminiwi. Lok innejâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñe tembe lâulipje sotgât bâlejetâ yan ikñak Anitâhât miti emetñan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatañe sot kâmbukñe sâm kalop ya ihilâk mem

niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yŋgimu newi. ⁵ Yâhâ Antâŋe hâŋgânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ yakât amboŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâm den kâsikum yŋgiop. Yâhâ lok âlâ bâtŋe bonâŋgen mum pâlâmŋe olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem heŋgeŋguwuap me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yŋgiminiwi ya nombotŋane Yesu mem den âiâŋ katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi. ⁸ Gotyetŋan ba kinjetâ Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sâŋjetâ nâŋgâwe. Moseŋe den kuleŋguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom? Yakât sâŋjetâ nâŋgâwe.” ¹⁰ Yawu sâm âiyongomu biwiyeŋe umatŋe otmu olotonjâk kinbi. Olotonjâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nâŋgâm tepŋe nâŋgâyŋgiop. Tepŋe nâŋgâyŋgiom lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihaŋ.” Yawu sâmu bâtŋe pilâmu kuwihaŋ. ¹¹ Panmu kuwihaŋmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yŋgiminiwiŋe

ya ekmâ biwiyeje kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbanjine sâm den alahu gulahu otbi.

*Yesuŋe aposololipŋe meyehop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)*

¹² Emet ɳiŋ sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuŋe pumŋan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haŋ sâop. ¹³ Emet haŋ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yeŋâlen gâtŋe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm yiŋgiop. Yawu otmâ kutyenje pato Aposolo sâm yiŋgiop. Lok yamâ kutyenje yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâm imiŋe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yeŋât topyenje yuwu. Kasalipyenje Roma lok ya yeŋât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Âlâmâ Yakowo nanŋe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiâŋ gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kionjop ya.

*Yesuŋe lohimbi mem heŋgemyongop.
(Mataio 4:23-25)*

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumŋehembâ gâlikŋan gemu lok nombotŋe denŋe nâŋgâm watbiŋe peneyiŋgiwi. Peneyiŋgiŋetâmâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânâŋ tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginŋan tap ya ambolipŋe. Lohimbi yanŋe yâkâlen ariŋetâ den kâsikum yiŋgiop. Yâhâ lohimbi nombotŋe

weke bâleñanje mângeyehop ya ekyongomu gaiakmâ arinetâ âlepne otbi. Otmu kundat otbi ya heñgemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtne pato tatbañgiop yakât otmâ lohimbi in wâwiñe âlepne otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeñe wâim âlepne otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuñe lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otjetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Den bonje sâmune nângâjet. Yen senje âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyeñanje kepeinetâ tihityeñe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeñe heroñe otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâñe sot kâle yinjimu nejetâ ârândâj otyinjiguap. Yakât otmâ tepyeñe heroñe otmu mannomai. Yâhâ we bâle nângâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâñe mem biwi sânduhâñ katyekbuap. Yakât otmâ tepyeñe heroñe otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâñe nâhâlen biwiyeñanje kepeim manjetâ lohimbi nombotnaje hakyenjan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. “Âo, bonjanâk. Angoân emelâk tâmbâlipnenñañe Anitâhât poropete yawuâk otyinginjetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeñe hâmbâi himbimâñ manman kârikñe mem heronje kakñan mannom.” Yawu nângâm tepyeñe heroñe otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâm ekyongom lohimbi manman sânduhâñ manjetâ tepyeñe umatne otmap ya yençât yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi senje âlâlâ tatyiñgiapne hop sambe kakñan manmai.

Yae, hâmbâi manman bâleñan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakñan kinmai yanje hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi heroje kakñan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokñan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângâjet. Emelâk embâñân poropete perâkñaje Anitâhât den kelangatmâ papatolipyenje kâityongominiwi. Kâityongojetâ ki nângâmâk papatolipyenje heroje otyiñgiwi. Heroje otyiñgiwiâke yamâ den perâkñje sâwi yakât matne Anitâje yiñgimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbine yengât nângâm heroje otyiñginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heroje otyiñginomai yan lohimbine heroje otningiai yakât otmâ Anitâje gurâ yawuâk neneku mu ârândâj oap yawu ki nângânomai.”

*Kasalipnenje buku otyiñginom.
(Mataio 5:38-48)*

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nângâjet. Yeñe kasalipenyenje buku otyiñginomai. Otmu lohimbine yengât hâkân otmai yâk gurâ yawuâk buku otyiñginomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâje Anitâje mem bâleyehâkgât lohimbisait kakyeñan pilânomai yamâ Anitâje lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâje mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeñe ya yengât umam sâyiñginomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâje mângâeyeknomai yan yakât matne ki kâpekyiñginomai. Lok âlâ me âlâje amboñahât bâleñe hân meyiñgim yanjak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arijetâ mâtâwânâk yeñe hân âlâkuâk yiñgijetâ pesuk

sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâje yu me ya ninginjet sâm ulytongonomai yamâ in yawu yiŋginomai. Me lok âlâ me âlâje senje âlâlâ ekmâ kandi meyinjnomai yakât purik sâm ninginjet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenjae tânyongoŋjetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋaje yen buku otyiŋginjetâ yengu yâk konok buku otyiŋginomai yakât Anitâje nâŋgâmu ki ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok nombotŋaje ki buku otyiŋginjetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyiŋginomai yakât Anitâje yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋaje yen orop buku konok manne sâm tânyongoŋjetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yanje lok bâleŋe bukulipyenje orop tânahomai orot-meme ya ki wangiwuap. Yakât otmâ Anitâje yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeŋe kasalipyeŋe buku otyiŋginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yiŋgim yakât matŋe ninginjetgât ki nâŋgânomai. Yawu otyiŋginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋaje meyekmâ nine nanne baratne sâm tihityenje otmu mannomai. ³⁶ Anitâje yen lok bâleŋe umam sâyiŋgimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaje mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai.

*Lohimbi yeŋgât den ki sâm hâreyiŋginom.
(Mataio 7:1-5)*

³⁷ Otmu yeŋe lohimbi yeŋgât den ki sâm hâreyiŋginomai otmuâmâ Anitâje gurâ yawuâk yeŋgât ki sâm hâreyiŋgiwuap. Otmu yeŋe lohimbi yekmâ ki sâm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâje

gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâm ge katyekbuap. Yâhâ yeñe lohimbi yeñgât tosayeñe pilâyiñginomai otmuâmâ Anitâñe gurâ yawuâk yeñgât tosayeñe pilâyiñgiwuap. ³⁸ Yeñe lohimbi tânyongom senje âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâñe ya wangim hop sambe yingiwuap. Iri mânujmâ tâtâkumunije pik pato otmap yakât dopñeâk Anitâñe yingiwuap. Yakât otmâ Anitâñe yingimap yakât dopñeâk yengu yinginomai.”

Yesuñe den âlâen hâum sâm ekyongop.

³⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok senyeñe bok sâsânyañak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioñnomai. Kioñmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâñe bawapilipyenje ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâñe yu me yakât topïe nângâm heñgeñgunomai yanâmâ bawapilipyenje nângâmai yakât dopñeâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Gâñe bukuhahât senjan wahap tipiñe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki eñakmâ nañganjimâk bukuhahât yuwu mon sâwuat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihewe.” Gâ yawu sâwuat otmuâmâ lok perâkñe. Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwañgiuat. Wongâ? Yuwuhât. Gâñe gike orotmememehe bâleñe yakât nângârâ tâñât otmap. Yawu gârâmâ bukuhanje otmu kiñgoñ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu

otbuat yamâ ekmune ki ârândâj otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topje topje

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

43-44 Otmu Lohimbiñe yeje topyeje nañgañijetgât Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenje omoj omoj pilâmap yanâmâ bonje bâleje ki kinmap. Yâhâ nak esenje gimbañgumap yanâmâ bulâje âlepje âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatje manam ki otmap. Otmu manamje kiat ki otmap. Otmu giñ gârârâñ yanje ham ki otmap. Otmu hamje giñ gârârâñ ki otmap. Yamâ topyeje ikenjâk ikenjâk. **45** Lok âlâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlepje me bâleje tatmap ya yawuâk lauñambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyejan nâñgân nâñgân âlepjeâk tatmapje orotmemeyene âlepje otmâ uwawapje bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyejan nâñgân nâñgân bâlejeâk tatmapje orotmemeyene bâleje otmâ bukulipyene mâñgâyekmai. Yawu.”

Lok nâñgân nâñgânje orop otmu lok kopa

(Mataio 7:24-27)

46 Yesuñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeje “Kutdânenje Kutdânenje,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. **47** Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâñgâjet. Lok âlâ me âlâje nâhâlen gañetâ den ekyongomune nâñgâm heñgeñgum lâumai yanje dop yuwu manmai. **48** Lok nâñgân nâñgânyeje orop yanjeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yanje kânâñgâm emet tuhuñetâ tiñ tñjâk kinbuap. Yawu

gârâmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ñiwij ñiwij sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

49 Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângâjetâ nahat otmu betbañgim manmai, lok ya yeñgât topyeñeâmâ yuwu. Lok kopa nombotñaqe emetyeñe tuhune sâm hân kendâm saran kakjeâk kânângânomai. Yawu tuhuñetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

7

Yesuñe hoñ bawa âlâ heñgeñguop.

(Mataio 8:5-13)

1 Yesuñe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. **2** Kapanauum kapiân aríop sâp yan Roma tembe lâu yeñgât kunyeñe âlâhât hoñ bawañe mesek sâtnjan kinop. Yâhâ tembe lâu yanje ikñe nanñahât nângâwañgimap yakât dopñeâk hoñ bawañe yakât nângâwañgiop. **3** Yakât otmâ “Yesu tako tap,” yawu sâñetâ nângâm tembe lâu yanje Yesuñe ga hoñ bawañe heñgeñguâkgât Yura yeñgât papatalipyeñe nombotñahe hângânyongomu yâkâlen ariwi. **4-5** Ari yuwu sâm ekuwi. “Roma tembe lâu yeñgât kunyeñe âlâ nengâlen biwiñanje kepeimu nen orop mansain. Lok yuñe ikñe tewet-senñanje lok puluhuyekmu nengât miti emetñe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denñe nângâm ari tânguwuatgât nañgain.” Yawu sâwi.

6 Yawu sâm ekuñetâ nângâyiñgimu orowâk ariwi. Ariñetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipñe

hângânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâm ekuwi. “O lok pato, bukunenje yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepnej bia. Yakât gâne nâhât emelan gawuatgât ki nañgan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoj bawane yu âlepnej otbuapgât nañgan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonanje nâ gurâ buku nombotje yengât kunyene sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâje tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken arijet sâmune âlepnej nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhujet sâm âi yingiman ya gurâ âilonjo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepnej otbuapgât nañgan.” Yawu sâm den kalop ya bukulipnjae Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekujetâ Yesuñe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betjan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtné pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuñe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nañgan. Isirae yengâlen gâtnej âlâ me âlâne lok yuñe oap yuwu âlâ ki otnjetâ yekman. Lok yuñe nâhâlen biwirjanje kepeim den katnihiap yu ekmune âilonjo oap.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu bukulipnjae purik sâm yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoj bawa âlepnej olop ya ekbi.

Yesuñe lok âlâ mumuñambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuñe hoj bawalipnej meyekmâ kapi âlâ, kutnej Nain sâm yan arijetâ lohimbi dondâhâlâknej betyejan sâñjetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otnjetâ imbi kambut âlâhât nanje sihanâk muop ya

hangune sâm bukulipñaje gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato betyeñjan sâjetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâje kambut ya ekmâ tepñe nângâm “Ki ise,” sâm ekuop. ¹⁴ Yawu sâm ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinjetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâm ekumu mumuñjambâ yahatmâ dendât otmu ekjetâ sâtnje bâleñje olop. Otmu imbi kambut ya nanjet yetgât Yesuñe “lohotjan manset” sâm ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbi yan kinbiñe ya ekjetâ sâtnje otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâje ikñe poropete âlâ hângângumu taka hohetenñjan mansap.” Yâhâ nombotñaje yuwu sâwi. “Lok yuñe tihitnenñje otmâ manman âlepñjan katnenekmu mannomgât Anitâje hângângumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuñe lok sihan ya mumuñjambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbiñe sâm haok tuhuñjetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nângâwi.

Yesuñe Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

¹⁸ Yoane pâi emetñjan katjetâ talop yâkâlen ari hoñ bawalipñaje Yesuñe lohimbi heñgemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuñjetâ nângâm hoñ bawayâhâtñe yâhâp den yuwu sâm ekyotgom Kutdâhâlen hângânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâm âikuromawot. “Anitâje ikñe hoñ bawa hângângumu ge tihitnenñje otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

20 Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Yoaneje lohimbi toen mem katyekmapje yuwu sâm hângânnnotgomu takait. “Anitâne iknej hoñ bawa hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

21 Otmu sâp yan Yesuñe lohimbi kundat otbi ya dondâhâlâk heñgemyongop. Otmu weke bâleñaje lohimbi mângeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeje bok sâsâne ya senyejan walipyongomu senyeje suk sâmu ekbi.

22 Yawuhât Yesuñe Yoanehât hoñ bawayâhâtnej ya yuwu sâm ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topnej topnejememune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâje senyeje bok sâsâne ya walipyongomune senyeje suk sâmu eksai. Otmu lok pareñe manmai ya heñgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heñgemyongomune âlepnejememune eksai. Otmu ândâpyejememune eksai ya gurâ heñgemyongomune ândâpyejememune eksai. Otmu nombotnejememune eksai ya mumuñambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekjetâ mansai ya nine den pat âlepnejememune eksai. Otmu nombotnejememune eksai ya yengât nânjâmune tepne heroje oap.” Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

24 Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuñe Yoanehât topnejememune eksai. Otmu kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop

ya lohimbi je ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâje hâk katipje sekje âlepje mânujakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipje sekje âlepje mânujakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yoaneñe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipñañe yâkât den tâmbâlipyeñe ekyongom manbi ya yengât kunyeñe pato oap. ²⁷ Yâkât nângâm emelâk Anitâje den sâop ya yuwu tap. “Gâje nine topne sâm tetem ekyongorâ nângâjetgât nine hoj bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp meñgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nângâjet. Anitâje Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneñe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hengeñgum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâje nâhât den pat âlepje yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñe katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi sesençâlâk, lohimbi inñe, takesi meme lok, yawuyañe nângâjetâ bulâje olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneñe Anitâhât den ekyongomu nângâjetâ bulâje otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yiñgiminiwi yâkñeâmâ

Anitâhât mâtâp Yoaneje ekyongop yakât hâkâj otmâ denje nângâjetâ tâjât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

31 Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângâjetâ keterakyin̄giâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângâjetâ keterakbuap. Yuwu mon? **32-34** Nimnaom titipâje sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomainje komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenje yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunje ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu otnomai yakât topje teteâkgât yuwu sâmune nângâjet. Yakât dopjeâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâj otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomainje komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeŋe ki nenebki. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopjeâk yeŋe otmâ mansai. Gârâmâ yeŋe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâj oai. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Yoaneje to kârikje me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkje ki neminiop. Yakât yeŋe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeŋe nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku

oranjim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâne den sâop ya tiñâk lâum manmai ya yeñgât orotmemeyenê ekmâ nângâjetâ bonje otbuap. Yawu sâop.

Imbi âlâne Yesuhât kâine piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutje Simon sâm, yâknej Yesu memu emetjen yâhâ bukulipnej orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâne nângâmâmâ to kuknej suk suknej âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betnehen kinmâ isemu gilâpnej târâñ sâm kâinjan giop. Kâinjan gemu somotje kâlep pato yanje mem gowasiñmâ keren mewaŋgiop. Yawu otmâ to kuknej ya moselemu kâinjan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonje ekmâ biwiňahâne yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuňe ki orotnej oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topnej nângâm hengeňgum kuwaŋgiimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesuňe biwiňahât topnej nângâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmune nângâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâmune nângâ. Lok âlâne bukuyâhâtnej tewetsenje yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenje yitgimu mem ari yanje senje âlâlâ puluhuahowot. Otmu yakât kakňan “matnej nihicomawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenje ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matnej kâpekmutnej pesuk sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan.

Pesuk yap, âlepnej ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nânjgâ. Bukuyetŋanje tosayetŋje pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtŋje lok girawu yanje heronje pato nânjgâwaŋgiop, 50 kina waŋjop yanje me 5 kina waŋjop yanje?

43 Sâmu sâop. 50 kina waŋjop yanje heronje pato nânjgâwaŋgiop.”

Sâmu sâop. “Âlepnej yat.” **44** Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâne emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuŋeâmâ isemu gilâpnejane kâinan gemu pirim somotŋanje gowasiŋmâ kereŋ menihiap. **45** Gâne ki parahuneksat. Yamâ imbi yuŋeâmâ mepaenekmâ tap. **46** Gâne nak toŋe ki katnihiat. Yamâ imbi yuŋeâmâ to kukŋe suk sukŋe, hâmenje yahat yahatŋe ya moselemu kâinan gemu pirineksap. **47** Imbi yuŋeâmâ nânjgânihiap. Yakât topŋe nânjgâm heŋgeŋguwatgât yuwu sâmune nânjgâ. Lok âlâne bukuŋahât tosa umatŋe pilâwaŋgiuap. Yâhâ lok âlâneâmâ bukuŋahât tosa heweweŋ pilâwaŋgiuap yakât heronje kakŋeâk nânjgâwaŋgiuap. Yakât yuwu sâmune nânjgâ. Anitâne imbi yukât tosa umatŋe emelâk pilâwaŋgiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

48 Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

49 Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiŋe den ya nânjgâm biwiyeŋanje yuwu nânjgâwi. “Lok yukât topŋe girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiyeŋanje yuwu nânjgâwi.

50 Yesunje imbi ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihaŋje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne manman

kârikñahât pat kuhihiap. Yakât nângâm lohotñan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotñe Yesu orowâk ariwi ya yeñgât topyeñe

¹ Sâp yakât kakñan Yesuñe hoj bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândâj yâhâm gewi. Otmu lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñanje kepeinjetâ tihityeñ otyiñgiwuap yakât den pat âlepñe Yesuñe ekyongop. ² Otmu imbi nombotñe orowâk ariwi ya yeñgât topyeñe yuwu. Imbi nombotñe emelâk kundat otbi ya heñgemyongop. Yâhâ nombotñe âlâmâ weke bâleñanje mângeyekbi ya wavyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yeñgâlen gâtñe âlâ, kutñe Maria, Matala kapiân gâtñe, ya weke bâleñje nombolân yâhâpñe mângeñetâ watbañgiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutñe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoj bawa âlâ, kutñe Kusa sâm, yâkât imbiñe. Yâhâ âlâmâ, kutñe Susana sâm. Otmu imbi nombotñe iri sikumyeñe orop yâkñe Yesu otmu hoj bawalipñe tânyongowi. Imbi topyeñe sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikñan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâje kapiyeñe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakñetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlâje hote alikñe mem hâilonjbe sâm newângen ariop. Ari hote alikñe ya nombot nombot mem hâilonjmu giop. Nombotñeâmâ mem hâilonjmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ

mem hâiloñmu hân toñe biaen ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâleñe iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân âilongo longo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikñe mem hâiloñmu âlâen âlâen giop yakât topñeâmâ yuwu. Nombotñe mâtâwân ge talop yamâ lohimbinje bam gam tâlim lañ tuhuñetâ nâiñe kârâm newi. Yâhâ nombotñeâmâ hân toñe biaen giop yamâ gihitñe kakñeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâñ sâop. Yâhâ nombotñeâmâ hewukñjan me hele pato biwiñjan giop yamâ âilongo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukñjañe langumu derepgum gimbañgumu orok sâop. Yâhâ nombotñe hân âlepñjan giop yañeâmâ tetem pururuk sâm âilongo yahalop. Nâñe den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm heñgeñgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topñe yuwuhât Yesuñe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

9 Yawu sâm ekyongomu hoñ bawalipñjañe den ya topñahât nângâne sâm âikuwi. Âikuñjetâ sâop.
10 “Anitâñe tihitnenñe otmâ gamap yakât topñe yeñe tipiñe nañgai. Yâhâ lok nombotñe nâhâlen ki torokatmâ mansaiñeâmâ biwiyeñe pâlâmñe otmâ mansai. Biwiyeñe pâlâmñe otmâ manñetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkñe nâhât nângâm hâkâñ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeñe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nângâñetâ tâñjât oapgât hili-wahonomai. Yamâ nângâm heñgeñguai mâne biwiyeñe Anitâhâlen katmâ denñe lâuñetâ tosayenje emelâk pilâyiñgimbâp.”

*Hote mem hâiloñmu giop yakât topñe
(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)*

¹¹ Hote alikñan hâum ekyongoan yakât topñe sâmune nângâjet. Anitâhât den yamâ hote alikñahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikñe mem hâiloñmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbi ekyongomunje nângâmai yakât dop. Hote alikñe nombotñe mem hâiloñmu mâtâwân giop yakât topñe yuwu. Yamâ lohimbi nombotñaje Anitâhât den nângâjetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeñanje kepeimaihât Satanje den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâiloñmu nombotñe hân toñe biaen giop yakât topñe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepñe ekyongomune nângâm heroñe otmâ manmai. Nângâjetâ den ya kakñeâk gem biwiyeñan gihitñe kârikñe ki memap. Yawu gârâmâ umatñe âlâ kakyeñan yâhâmap yan lohotñe otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâiloñmu nombotñe hele biwiñan giop yakât topñe yuwu. Lohimbi nombotñe den ekyongomune nângâjetâ bonje otmap. Nângâjetâ bonje otmu sâp kêlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlälâ ekmâ biwi nângân nângânyeñanje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepñe ki teteyingimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâiloñmu nombotñe hân toñe orowân giop yakât topñe yuwu. Lok yawuyañeâmâ den pat âlepñe nângâm heñgeñgumai. Nângâm heñgeñgum tiñák lâum manmâ yâhâjetâ manman âilongo longo teteyingimap. Yâk yenjât topyeñe yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenñeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

*Lok topnenje lambeân hâum sâop.
(Mareko 4:21-25)*

¹⁶ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋguŋjan ki katmain. Gârâmâ heleŋân gâitmunje kinmâ sem laŋinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topne yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otnjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekrjan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyeŋjan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâm biwiyeŋjan katmâ mannomaiŋe ya nâŋgâjetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâjetâ nahat otmu bet pilânomaiŋe biwiyeŋe pâlâmje mammâ ki nâŋgâjetâ keterakmâ heŋgeŋguwap.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hepne torehenlipne
(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)*

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kiŋgitne orowâkne denje nâŋgâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinjetâ ikne hepne torehenlipnjaŋe taka gotjan bane sâm otnjetâ lohimbiŋe mâtâp maŋguyiŋgiŋjetâ betyeŋehen kinbi. ²⁰ Betyeŋehen kinjetâ lok âlâ Yesu gotjan talopne yuwu sâm ekuop. “Torehenlipgaŋe taka betnenŋehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Antâhât tem lâum mansai yaŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.”

*Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.
(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)*

²² Hilâm âlâen Galilaia deŋgân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm waŋgaen yâhâwi. Waŋgaen

yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatjetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmje iop. Aman im tatmu denjân ya tânâmgûjetâ yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toñe waŋga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekrjetâ sâtje otmu hoj bawalipnjaŋe mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, waŋga yu denjân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannon-gomap.”

Yawu sâm ekujetâ yahatmâ siru kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâŋe tihityeŋe otbomgât dop ki tap,” yawu mon naŋgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu yaŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

*Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau
yenŋâlen ariwi.*

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâŋ nâŋ sâmu denjân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari waŋgaembâ lâum kioŋmâ arijetâ kapi amboŋe, lok âlâ weke bâleŋjaŋe mânŋâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleŋjaŋe mânŋâemu hâk katipŋe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikŋe kapi ambolipnjaŋe ari tâk kârikŋe, kutŋe sein sâm, yaŋe kâiŋe bâtŋe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleŋjaŋe mânŋâemu lok ki manmaiâŋen ari ihilâk

mahilâk manminiop. Lok yakât topnje yawu. Lok yanje ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotjan ge kinop. Gotjan ge kinmu Yesuñe weke bâleñe ya watbe sâm yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nañgan. Gâ Anitâhât nanñe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nañgan.” Yawu sâm ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâmu sâop. “Nâje weke bâleñe nombotje orowâk tatmâ lok yu mem mânçâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenje “Komot Pato,” yawu.

³¹ Aiop, gâje nângâningirâ sumânâk mannom. Hem topnjan ki hângânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapnjan bau sesençâlâkje tomot tuhum kinjetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâje watnenekbuat otmuâmâ, âlepje watnenekdâ gaiakmâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâjetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânuñakbi. ³³ Bau yengâlen ge mânuñakmâ mânçâeyekjetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoj sâm deñgânân kiojetâ haranyongop.

³⁴ Deñgânân kiojetâ haranyongomu galemyongom manbiñe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipje ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonetâ yakât topnje nângâne sâm Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleñanje lok mânçâeñetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângâne keterakbañgimu hâk katipje mânuñahop ya ekbi. Ekjetâ sâtnje otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya

âiyongowi. ³⁶ Âiyongojetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ arinjetâ nâŋgân nâŋgânnje keterakbaŋgiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongojetâ nâŋgâjetâ sâtje otmu Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipje meyekmu waŋgaen yâhâwi. ³⁸ Waŋgaen yâhâjetâ yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naŋgan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuŋe heŋgenjguop yakât den pat kapilipje ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratje mumuŋambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipje meyekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwi. Âwurem ari waŋgaembâ gejetâ deŋgân ginŋan lohimbi dondâŋe Yesu ekne sâm taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinjetâ miti emetŋahât galem-lipyenje yeŋgât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâm, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâm ekuop. ⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâm oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari heŋgenjguhât naŋgan.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipje meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâm yâkâlen ariŋjetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topneâmâ yuwu. Imbilipnenjae emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yeñgâlen arimu hep ya sanj sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yanje Yesuhât betñan bam yâkât sângum potonjan in walipgumu yanâk hepne sanj sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe enjatje kakñambâ olelem yekmâ “Âlâje walipnohoap?” sâm âiyongop.

Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakjetâ Petororje yuwu sâop. “Lohimbi dondâje mem hawam mewam tuhunenekjetâ pâj sâm kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtnjae mon walipgohoai.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nañgan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yanje kâi bâtje kârâñ kârâñ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sângum potonjan walipgumu hepne sâj sâop yakât topje kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâje nângâhihimu hepge sanj yap. Lohotjan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoj bawalipne nombotjae emelambâ takâ yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâjetâ Yesuñe nângâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihanje kepeim enjat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

51 Yawu sâm Yairohât emet gotjan ba kinmâ lohimbi nombotje katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinjetâ Petoro, Yakowo, otmu imije Yoane, Yairo, imbinejt meyekmu emet kâlehen yâhâwi. **52** Yâhâ lohimbi dondâne kahân tatmâ isem we bâle pato nângâm tatbi. Yawu ot tatjetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetje ki bâleap, in aman pâlâmje iap. Yakât otmâ ki isejet.” **53** Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ nahat otmu girinjbañgiwi. Emelâk katnenekmâ arap nângâwi. **54** Yâhâ Yesuñe imbi sihan ya bâtjan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipiñe, yahatmâ kin.” **55** Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuñe sâmu sot um wañjetâ niop. **56** Otmu âwâje mâmâjañe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetje ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

*Yesuñe hoj bawalipje meyekmâ âi sâm yinjgiop.
(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)*

1 Yesuñe hoj bawalipje kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yinjim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâlejanje lohimbi mângeyekjetâ mansai ya watyinginjetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya henjemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. **2** Otmu lohimbiye Anitâhâlen biwiyejanje kepeijetâ tihityeje otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya henjemyongonomaihât mâmâje otyinjgiop. **3** Mâmâje otyinjim yuwu sâm ekyongom hângânyongop. “Âi topje katne sâm sot me senje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai.

Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenje hâkyeñjan ki tatbuap. Me pet me hâk katiprje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinañgum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekijetâ yanâk tattnomai. Kapi ya amboliprjañe orot-memeyeñje bâlenje betbanjim biwiyeñje Anitâhâlen katjet sâm nâhât den pat âlepnej ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângâjetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matnej umatnej yinggiwuap. Yakât otmâ kâiyeñjan wa-hap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gewuap. Ya gemu betyiñgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arijetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepnej ekyongowi. Den pat âlepnej ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem heñgemyongowi.

*Herotje Yesuhât den pat nângâop.
(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)*

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kuttâ âlâ manop, kutje Herot Antipa sâm, yâknejâmâ Yesuñje olop miop yakât den pat nângâop. Lohimbi nombotjañe yuwu sâjetâ nângâop. “Herotje tembe lâuliprje ekyongomu Yoane kujetâ muop yamâ mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotjañeâmâ yuwu sâjetâ nângâop. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yané mon purik sâm ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotjañeâmâ yuwu

sâjetâ nângâop. “Anitâhât poropetelipne emelâk muwi yâk yeñgâlen gâtje âlâ yané mumunjambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sâjetâ Herotne nângâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatne hârewi. Yakât otmâ lok girawu yané yu ya otmâ mansap yakât den pat sâjetâ nañgan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nângâm manop.

Lok 5000 ya sot yiñgijetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesuñe hoñ bawalipne hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepne ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekujetâ meyekmu yeñiâk tatmâ nângâne sâm Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbi kiñgitne orowâkne nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arijetâ yan Yesuñe tepne nângâyiñgim Anitâhâlen biwiyeñanje kepeinetâ tihityeñje otbuap yakât den pat âlepne ekyongop. Otmu bukulipyenê mesek topne topne otbi ya meyekmâ takajetâ mem heñgemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topñambâek kâsikum yiñgimu emetsâpne otmu yan hoñ bawalipñanje yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yiñgimu wâtyeñje houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ arinet. Hângânyongorâ ari yeñahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sâjetâ sâop. “Âlepne yeñje sot kâsikum yiñgijet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen baŋga kândâkdâ mome otmu iŋan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenne katgekmâ ari sot puluhuyingim lâum takanomgât naŋgat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yeŋgât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe lohimbi yu ekyongojetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arijet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbi ekyongojetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesuŋe sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baŋga ya motokmâ tipi tapi tuhum hoŋ bawalipŋe yiŋgimu lohimbi ya kerehâk yiŋgijetâ newi. Yâhâ iŋan gurâ yawuâk yiŋgijetâ nejetâ dopyeŋan olop. ¹⁷ Nejetâ dopyeŋan otmu sot nombotŋe talop ya hoŋ bawalipŋaŋe hâwurum mânuŋjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe katyekmu tatjetâ ikŋiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoŋ bawalipŋe yâkâlen arijetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nâŋgâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋjetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Anitâhât poropetelipŋe emelâk muwi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe mumuŋambâ

yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sâjetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeneâmâ nâhât girawu nângâmai?” Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâne hângângohomu ge mansat ya nângâmunne bulâhe oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topne sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyinjgiop.

Yesu kujetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâhe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yenjât kunlipyeje otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohojetâ mum-bom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuñe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâhe biwiyenê nâhâlen katmaine nâhâlen torokatne sâm yan yenjahât ki nângâjetâ yahatbuap. Me senje âlâlâ tatyinjiap ya biatningimap sâm yakât ki nângâm ketet otmâ enjat yâhâp otnomai. Nâhât den haonjmâ ârândâj nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ benje lok âlâ me âlâhe manmanyenê alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâhe nâhâlen biwiyenâje kepeim mammâ nâhât den pat âlepne yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai

yakât otmâ yongojetâ munomai yamâ Anitâne mumuñambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topnje topnje yan biwi nângân nângânyeje hikum manmâ munomai yanje girawu otnomai. Yeñjahâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâne den kâsikum yinjim mansan. Yeñgâlen gâtje âlâ me âlâne nâhât den nângâjetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matnje yuwu kâpekyinjiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoñnahe yâhâpnje hângânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeñgâlen gâtje âlâ me âlâne nâhât den nângâjetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yauwâk betyongomune matnje umatnje menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoñnahe yâhâpnje hângânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matnje âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekmâ yinjiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyejan katmâ mannomai. Yen ki mum metenjetâek Anitâne tihityeje otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityeje otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesuñe Mose yet Elea orop den alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)*

²⁸ Den yauw ekyongop yakât kakñan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuñe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu iminje Yoane, meyekmu hoñ bawalipnje nombotnje âlâmâ katyekjetâ tatjetâ yeñiâk pumje âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinjetâ Yesuñe Anitâ ulitgum kun kundenje âlâ otmu sângumñahe lajinje pilâm kaok bolan̄ bolan̄ olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea

emelâk Anitâje meyelehop yanje in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimâmbâ lajinjâje siliŋ siliŋ sâm hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuŋe Yerusalem kapiân ari Anitâje yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyenjaŋe kuŋjetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoŋ bawalipnjaŋe aman pâlâmje iwi. Yâhâ Mose yet Eleanje Yesu pilâm arîre sâm otmutâ kâlâwahom ya-hatmâ yekbi. Yekŋjetâ Petorohât hanje tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât naŋgan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroŋe kulem yakât topŋe ki nâŋgâmâk Yesu yauw sâm ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya mem kâtâpgumu kiŋgityenjahât otbi. ³⁵ Kiŋgityenjahât otŋetâ elem yakât biwiŋambâ Anitâje den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋjanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe âi sâm waŋmâ hâŋgâŋgumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâm tinj pilâmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoŋ bawalipnjaŋe kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyenje ekyongowi.

*Yesuhât hoŋ bawalipnjaŋe weke bâleŋe watne sâm
pâŋguwi.
(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)*

³⁷ Emet haŋ sâmu pumjehembâ gejetâ lohimbi kingitje orowâkje ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyekjetâ hohetyenjambâ lok âlâŋe halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topje yuwu. Weke bâleŋanje pârâk sânsânâk mân̄gâemu senje gâwâŋ gâwâŋ sâm hânâŋ ge imu nekamje kâtiŋ sâm lauŋe barak barak otmu halahumap. Weke bâleŋe yaŋe haoŋmâ ârândâŋ yawu mân̄gâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoŋ bawalipganje watjet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâm Yesuŋe olelem hoŋ bawalipŋe yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitje ki tânnongowuap yawu naŋgai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋanje nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâŋe pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâm ekyongom âwâŋe ekumu nanŋe ya dâim Yesuhâlen baop.

⁴² Dâim bamu weke bâleŋanje mân̄gâemu senje gâwâŋ gâwâŋ sâm hânâŋ ge kârâŋ kârâŋ sâm lauŋe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu âlepje otmâ âwâŋyahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuŋe kulem miop yan Anitâhât wâtje tetemu ekjetâ ewe membe olop.

Yesu kuŋjetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekjetâ ewe membe olop sâp yan hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop.

44 “Den yuwu sâm ekyongomune nângâm bi-wiyeñjan katmâ mannomai. Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipnaje sâp ki kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop.
45 Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâje nângân nângânyeje mem kopa tuhuyekmu nângâjetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otnjetâ umatje otmu pilâwi.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(*Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37*)

46 Sâp âlâen Yesuhât hoŋ bawalipnaje osetyenjan gâtje âlâ me âlâje kunyeje pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbi. **47** Yawu otmâ sa-hanjinetâ Yesuŋe biwiyeñahât topŋe nângâm yan naom tipiŋe âlâ lâum gotyeñjan katmu kinmu **48** yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâje tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe naom tipiŋe otbaŋgiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaiin sâm Anitâje hângânnohomu ge mansan yâk buku otbaŋginomai. Yenŋâlen gâtje âlâ me âlâje yenŋahât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yenŋât Anitâje nângâyiŋgimu yahatmap.” Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nângâjetâ gemap yaŋe buku otningimai.

(*Mareko 9:38-40*)

49 Yawu sâm ekyongomu Yoaneŋe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtje âlâje kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenŋe ekmâ nângâm bâlewaŋgim kuwaŋgiwin.” Yawu sâop.

50 Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi nombotñanje yençât ki nângâjetâ gemap yanje yençât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyingginomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipñaje Yesu ekmâ ki buku otbañgiwi.

51 Yesuñe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmñambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiñanje nângâop.

52 Yawu otmâ Samaria ya yençât kapi âlâen ari inomaihât hoñ bawalipñe nombotñanje kulet sâm ari emet âlâ mem heñgeñguñet sâm hângânyongomu ariwi. **53** Ari kapi ambolipñe ya ekyongoñetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nângâmâmâ emetyeñe alitbi. **54** Emetyeñe alitñjetâ hoñ bawayâhâtñe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nângâmutâ bâlemu yetñe engatyetñeâk otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. “Lok pato, nângânitgirâ sâmutñe himbimâmbâ kâlâp punduñ sâm ge seyehâk.”

55-56 Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyañe Yesuhât tem lâuwañgim mannomai.

(Mataio 8:19-22)

57 Mâtâwân arim tatñjetâ lok âlâje mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

58 Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpguatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Soñgoâmâ nak duwiñan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakñjan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan

yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawû otnom?” Yawu sâm ekuop.

59 Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nân̄gânihirâ ari awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

60 Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmije manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiŋe hanguŋet. Gâneâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepne lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

61 Yâhâ lok âlâye Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât naŋgan. Yawu gârâmâ nân̄gânihirâ hep torehenlipne yeŋâlen âwurem arimune iseŋgim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

62 Sâmu sâop. “Den yat yakât matne den âlâen hâum yuwu sâmune nân̄gâ. Lok âlâ me âlâye nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipyeŋe katyekjetâ kinjetâ waŋgaen yâhânomai. Yawu otmâ tepeyene nân̄gâyîŋgim purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomaiŋe nâhâlen torokatjetâ âi sâm yin̄giwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongoyet sâm Yesuŋe lok 72 hâŋgânyongop.

1 Sâp yakât kakŋjan Yesu Kutdânenŋanje lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwaŋgim mâtâp mewaŋginomaihât âi sâm yin̄gim hâŋgânyongop.

² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hângânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâne nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopñan oap. Yakât otmâ Anitâne lok âlâkuâk katyehâkgât ultigum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoj bawalipñaje topyeñe nañgañijetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmje kinmai. Yâhâ sosoñeâmâ sâtñe bâleñe tatmai. Yawu gârâmâ lama yanje dâiakmâ arinomai yamâ sosoñe yinjim neyekbuap. Dop yauwâk nâje hângânyongomune sâtñe metñe kâlehen arinomai.

⁴ Hângânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipñe katnomai yakât houñe âlâ ki menomai. Me tewet-senne hâkyeñjan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâj tâjâk kapiâr arinomai.

Otmu kapi ambolipñe âlâ me âlâne emelan dâim yâhâ katyeknetâ yan yuwu sânomai. “Anitâne ti-hityeñe otmu yâkât wâtnjan kinmâ yâhâm heroje kakñjan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongojetâ heroje otyinginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepñe kâsikum yinjinetâ nângâm yanâmâ bulâne yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipñaje buku otyinginomai yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yinjinetâ tuhumai yakât hâmeñe mejetâ ârândâj otmap. Yakât otmâ kapi ambolipñaje yen buku otyingim sot um yinjinetâ nângâjetâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋaŋe denyeŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betyŋginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyŋginomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu buku otyiŋginomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem heŋgemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyeŋeŋe kepeŋjetâ tihityeŋe otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betyŋginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yingiŋiuap. Yakât otmâ kapiâŋ ari lohimbi senyeŋjan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap. Yamâ yeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgiai. Yakât otmâ kâinenŋjan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunŋe gemu betyŋgim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ ariŋjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgâŋomai.

¹² Kapi ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeŋe katsai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeŋeâmâ Sotom ambolipŋaŋe matŋe menomai ya wangim matŋe umatŋe pato hâliliŋe menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuŋe sârekyongop.

(Mataio 11:20-24)

13 Lohimbiñe orotmemeyeñe bâleñe ki pilâm Anitâhâlen biwiyeñanje kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuñe sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipñe yeñgât sâwe. Yeñgâlen kulem topñe topñe mem gamune ekjetâ tâjât otmap. Yamâ emelâk embâjân Tiro Siron kapi ambolipñanje kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleñe otmâ gawi ya betbañgim Anitâhâlen biwiyeñanje kepeimbâi. **14** Yawu gârâmâ yeñe orotmeme bâleñe otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyeñe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipñanje matñe umatñe menomai ya wangim yeñe umatñe amokñjan menomai. **15** Otmu Kapanaum kapi ambolipñe yeñgât sâwe. Yen gurâ yeñjahâlâk nângâjetâ yahatmu hâkyeñe mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâje himbimgât pat kuningimu mansain” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nângâjet. Yeñe orotmemeyeñe bâleñe ya ki betbañgim Anitâhâlen biwiyeñe katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâje yakât matñe umatñe pato hâliliñe yinjimu menomai.” Yawu sâop.

16 Ya yeñgât yuwu sâm hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâje sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbiñe denyeñe nângânomai yan yeñgât den nañgain sâm nâhât den nângânomai. Yâhâ lohimbiñe denyeñe nângâjetâ nahat otbuap yan yeñgât den nângâmunje nahat oap sâm nâhât den nângâjetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiñe nâhât den nângâjetâ nahat otbuap yamâ Anitâje

hângânnohomu gewan yâkât den nângâjetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yahe âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hângânyongomu ariwi yahe âwurem taka otbi mewi yakât heroje nângâwaŋgim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmunje gaiakmâ ariwi yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sâjetâ sâop. “Yeŋe ari weke bâleŋe watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopŋeâk Satanje himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Soron hambeŋe me sâtje metje kakjan tâlijetâ yan hilipyongomap sâm mâmâŋe otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleŋe me yu ya lohimbi mânŋâeyekmai ya sâyiŋginetâ yeŋgât tem lâuyiŋginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâleŋajae yeŋgât tem lâuyiŋginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâŋe himbimân tatmâ kuteŋe nângâm manman kârikŋahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm heroje pato otbanjginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe tep hero nângâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nângâhihian. Otmu lok nombotŋajae gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetŋan

yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâje gâhât den lâum manmâ gan yakât dopñeâk yâkje lâum manmâ gai mâne ârândâj otbâp. Yakât topne nângâmai hât gâje nângân nângânyeje ki mem heweweñ tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotje, kutyenje bia, belângen manmai yanjeâmâ topne nângâjetgât gâje nângân nângânyeje mem heweweñ tuhuyingimat. Gâje nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâje ekuop.

22 Âwâje yawu sâm ekum tiñ pilâm benje lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim amboje tatmap yâhâmâ awoñne. Yâkje mâmâje otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâje awoñnahât topne nângâwañgim hengeñguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjañe awoñnahât topne nângâjet sâm ekyongowom yanje nângâwañgim hengeñgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

23-24 Yawu sâm ekyongom katyekmu arijetâ hoñ bawalipje kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embâñân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotje yâkât tem lâum manbi yanje kulem nâje mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopñeâk yâkje himbimgât den pat nâje ekyongom mansan yu nângâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nângâjet. Yenjeâmâ sâp yiwerenje yu nâ orowâk manmâ gam kulem topne topne memune ekmâ nâhât den nângâm heronje kakñan mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâje kasaje ekmâ buku otbañgiop.

25 Mosehât girem den kâsikum yingiminiopnej Yesuhâlen ariop. Ari Yesuñe den sâm hilipgumu pâi emetñan katjetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâje girawu otmune ârândâj otmu yanâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

26 Sâmu sâop. “Moseñe girem den kulemguop ya sârâ nângâwe.”

27 Sâmu sâop. “Anitâje girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipnej yen ekyongomune nângâjet. Nengât Kutdânenje yamâ Anitâ ikje konok tatmap. Nenje yâkâlen biwi nângân nângânnenñanje kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwanjim mannom. Otmu mâtâp sâm ningiop ya tâj tâjâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nañgañgimunje yahatmap yakât dopñeâk buku nombotnej yençât nângâmunje yahatbuap.” Yawu tap.”

28 Sâmu sâop. “Âlepnej yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

29 Yawu sâmu lok yañe irelakmâ yuwu sâm ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

30 Yawu sâmu Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipñanje mem tetem kum pannjetâ ge iop. Ge imu senje âlâlâje ya kombo mewañgim

pilâm ariwi. Pilâm arinjetâmâ mumbe sâm olop. ³¹ Mumbe sâm otmu Anitâhât hotom umai ya yenjâlen gâtje âlâje mâtâp yawuâk ari ekmâ lauñe butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukñahât hoj bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtñaje mâtâp yawuâk ari mem tetem gotñan bam ekmâ biwi pâlâmne otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbiye Samaria lohimbi ya yenjât nânjânetâ gemu betyingimai. Yawu otyingimaiâkâ yamâ Samaria gâtje lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepñe nânjâm gotñan bam hepñe piriwañgim, marasin mem lâwâlem sâhâwañgiop. Otmu lok ya lâum ikñe doñgi kakñan katmâ mem kapiâñ ari lombanje emet iminiwi yan katmu tatmu omoñ konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet hanj sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboñe tewetsenje wañmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitje otmâ mandâ tewetsenje gihian yu ekdâ ki ârândâñ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yenjâlen gâtje girawu yanje buku otbañgiop nañgat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtje lok yanje tepñe nânjâwañgim tihitje olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesuñe hoj bawalipñe meyekmu lohimbi katyekmâ kapi âlâen ariwi.

Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutnej Mata sâm, gariñejit manowot. Yâknej Yesu otmu hoj bawalipnej dâiyekmu emetyetñjan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatjetâ gariñej, kutnej Maria sâm, yâknej Kudâhât gotñjan ba tatmu den kâsikum wañop. ⁴⁰ Yâhâ Matañje iknijâk sot uyingimu gariñaje ki tânguop. Yakât nângâm bâlewañgim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nângâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nañgan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâñjât yakât nângârâ yahatsap. ⁴² Garihanjeâmâ nâhât den nângâwe sâm otmu yakât nângâmune âlepnej oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

*Anitâ orop den otnomyakât topnej yuwu tap.
(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)*

¹ Sâp âlâen Yesuñe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiñ pilâmu hoj bawañe âlâne gotñjan ba yuwu sâm ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoj bawalipnaje wuân me wuângât sâm Anitâ ulitgunomai yakât topnej ekyongop yawuâk eknongorâ nângâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. “Himbim awoñnenje, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekma mannom. Gike sâtgât otmâ anjelolipganje haoñmâ ârândâj hoj bahihimai yawuâk nenje gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâne hilâm ârândâj tihitnenje otmâ dopnenñjanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbi nombotnaje mem

bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nâŋgâm umam sâyiŋgim tosayeŋe pilâyiŋgimain yakât dopŋeák gâŋe umam sâningim tosanenje pilâningiwuat. Otmu Satanye kendâningimu otmunje bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeŋe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

5-6 Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoŋ derep kâmbukŋan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukuyeŋahât emet hawiŋan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekunomai. “O bukune, sâmune nâŋgâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum ni-hirâ mem ari um waŋmune niâk.” **7** Yawu sâmu emetŋanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoŋ derep kâmbukŋan mândeneneksat? Emet ga-hatŋe emelâk maŋguain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâm ekuwuap. **8** Yâhâ bukuŋaje emelanâk tatmâ sot ki waŋbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk waŋbuap. **9** Yakât yuwu sâmune nâŋgâjet. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyeŋaje kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap.

10 Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋjetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeák Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyeŋaje kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe iŋŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe sânduk sâwuap.

11-12 Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâjet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaje po waŋgimu

âwâŋe ulitgumu yan âwâŋejaŋe ki neneŋe ya wanjbuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotnej Anitâhât topnej ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe nan baralipyenje yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenje himbimân tatmapnej nen iκŋiâk iκŋiâk topnenje ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heaknej mâmâŋe otyiŋgiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeŋe nan baralipyenje otyiŋgimai ya wangim tâŋj tâŋjâk yiŋgiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât wâtnjan kinmâ weke bâleŋe watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleŋejaŋe lok âlâ mânŋgâemu lauŋe maŋguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe eknjetâ sâtnej olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotnej ekmâ Yesu nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Yâkât topnejâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋejaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yeŋgât patoyenje, kutnej Besewulu sâm, kutnej âlâmâ Satan yâkât wâtnjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuŋe otmâ hilipgumu mem pâi emetŋen katŋetâ talâkgât nombotnejâmâ topyenje kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâŋe nâŋgâhihimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nâŋgânom.”

¹⁷ Yawu sâŋjetâ Yesuŋe biwiyenjahât topnej ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu

sâmune nângâjet. Lok komot konohâk mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tattmaihe yenjahâk yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyejeâk kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewuluŋe mâmâne otnihimu weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyeŋahâk ahom hionjaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutje biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyenje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitje Satangât wâtjan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nângâjet. Yeŋe âlâhât wâtjan kinmâ weke bâleŋe watyeksai? Yeŋe “Anitâhât wâtjan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yuwuâk ki nângâmai? Yeŋe nâhât nângâm tâpikgumai, yawu naŋgan. Yawu gârâmâ Anitâŋe tihityenje otmâ wawaeyekmâ nâhâŋgânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângâjet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâŋe hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senje âlâlâŋe galemgumu âiloŋgo tatbaŋgimap.

²² Yawu gârâmâ kasaŋe lok sâtje kârikŋaŋe takâ kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senje âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewaŋgim ariwuap. Yakât dopneâk nâŋe weke bâleŋe amboyenje, Satan, mem ge katbom.

23 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Lok buku ki otnihimaiñeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâje ki tânnohomaiñeâmâ mâtâp manjunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

*Weke bâleñaje weke bâleñe nombotje dâiyekmu
lok mân̄gâeyekmai.*
(Mataio 12:43-45)

24 Yesuné den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâje yençât topyeñe yu sâm pitiñgum heñgeñgumune nângâjet. Yenje yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenjahâk kuwihamâ manman âiloñgo manmâ yâhânom.” Yen yuwu nângâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleñaje lok âlâ mân̄gâemap ya gaiakmâ emet sondanjângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mân̄gâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” **25** Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heñgemahom mansap. Nâhât wâtne tipinje. Yakât otmâ weke bâleñe nombotje wâtyeñe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune takâ orowâk lok yu mân̄gâenom.” Yawu sâop.

26 Yawu sâm ari weke bâleñe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu takâ lok angoân hâhiwin kakñjan manop yamâ witgum mân̄gâeñetâ umatje dondâ tetewañgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Yenje yenjahâk heñgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

27 Yesuŋe den yawu sâm ekyongomu nâŋgâjetâ lohimbi hohetyenjan imbi âlâ kinop yaŋe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoat ya nâŋgâmune ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaŋe ekmâ gâhât tepŋe heroŋe nâŋgâhihim mepaehekmâ mansap yawu naŋgan.”

28 Sâmu sâop. “Âlepŋe yat yamâ Anitâhât den nâŋgâjetâ bulâŋe otmu lâum manmai yaŋeâmâ heroŋe kakŋan mannomai.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)*

29 Yesuŋe kulem âlâ tuhumu eknehât nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otnjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe yuwu otnjetâ ekmune bâlemap. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâŋgâjet. **30-32** Aŋgoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Aŋgoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe, ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nâŋgâjet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâlepŋehen ki mansan. Hohetyenjan mammâ den kâsikum yiŋgim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâjetâ nahat otmap.

Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yanjeâmâ lok senyejan yahatmâ kinmâ yeje nâhât den kum mansai yengât topyeje sâm tetemu aŋulaknomai. Yawu otjetâ Anitâhe yakât matje âlâku iknejâk iŋŋiwuap.

*Sennenje yamâ lambehât lajinje yakât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)*

³³ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋguŋan ki katmain. Gârâmâ helenjân gâitmunje kinmâ sem lajinje pilâmu ekmâ gem yâhâmai. ³⁴ Senyeje yamâ lambe lajinje yakât dop oap. Senyeje âlepnej tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeje bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukjân kioŋnomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâjet. Biwiyejan Anitâhât lajinjane pilâmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeje galemahom manman âlepnejâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeje sem lajinje pilâmu emet biwiŋe haŋ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

*Parisaiōje otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)*

³⁷ Den yawu sâm tiŋ pilâmu Parisaio âlâne Yesu dâim emetjan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ aŋgoân Yesuŋe bâtnej ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekjetâ sâtnej otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâjetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio

yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Imbi âlâje amaj mem hâkñeâk pirimu biwiñjan sot wahapne yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulipyenane yekñetâ ya halâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me orotmemeyene kinjgoj ya biwiyeñane nângâmai. Yawu nângânetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yengât topyeñe yawu tap yamâ ki ejakmâ nañgângimai. Anitâje lohimbi kândikyotgop yan hâkyetñe biwiyetñe yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ aingoân yeñe biwi nângân nângânyene ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângânetâ tâñjât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwereñe umatñe teteyiñgim gap yu wangim umatñe pato teteyiñgiwuap.

⁴² Parisaio yeñeâmâ nângâm tâpikgumai. Yeneâmâ wahap tâñjât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwañgimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgawi yamâ longâemai. Longâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyiñgimai yan Anitâje nângâmu ârândâj olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tâñ tâñjâk ki sâm hâreyiñgimai. Otmu buku nombotñe yengât weyeñe ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâje matñe umatñe yinjiguap.

⁴³ Yeñe miti emetjan yâhâ lohimbi senyeñan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaine nenekñetâ yahatmu mepaenenenekñetgât nângâmai. Yawu otmâ manñetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât

topyeňe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok munjetâ hanyongowi ya yengât sum kaknjamâk ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâm ekyongop.

45 Yawu sâm ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yiňgiminiwi hohetyeňan gâtnej lok âlâne yuwu sâm ekuop. “Bawapi, gâne Parisaio lok den sâyiňgiat yaňe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

46 Sâmu sâop. “Nenje yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipne topne topne sâm ningimai. Yamâ yeňeâmâ denyeňe ya ki lâum watmai. Den sâm ninginjetâ umatnej kakjan manmain. Yawu manmunje biwinenje mem huruň pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitâne matnej umatnej yiňgimu menomai.

47 Yeňeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunje banjbaň sâm seknej âlepnej otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yengât tâmbâlipyeňaňe poropete lok ya yongonjetâ muwi. **48** Yakât yuwu sâmune nângâjet. Tâmbâlipyeňaňe poropete yongonjetâ muwi ya yengât sumân yeňe awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângâjetâ ârândâň oap yawu yeksan. **49** Otmu pepa âlâ, kutnej “Anitâhât nângân nângânnje” sâm, yan den âlâ yuwu kulemgawi tap. “Hoň bawalipne nombotnej âi sâm yiňgimune yengâlen takâ Anitâhât topne kâsikum yiňgim mannomai. Yamâ yeňe nâhât den pat bialâkgât nombotnej mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotnej âlâmâ yongonjetâ munomai.” Den yuwu tap. **50** Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne iknej poropete

hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyeñanje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopnej ya yeñe menomai. Yakât topnej nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embâñân topnej katmâ tâmbâyeñje lok âlâ, kutnej Awe sâm, ya atanjañe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutnej Sekaraia, yamâ opon kâmbukñjan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuñjetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongoñetâ muwi yakât huhopnej ya yeñe menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yeñeâmâ Anitâhât den kurihiñjetâ tap. Yeñeâmâ Anitâhât hâkâñ otmâ yâkât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotñanje yâkât den nângâm tem lâuwañgine sâm otmai ya yeñgât mâtâp mañguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatnej topnej topnej teteyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop.

⁵³ Yawu sâm ekyongom emelambâ gem ar-iop. Sâp yakât kakñjan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiñgiminiwiñje Yesuhât nângâm bâlewañgim sâm ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâm hilipgumu nângâm den âiân katne sâm yu yakât âi pâi tuhum gawi.

12

*Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Mataio 10:26-27)*

¹ Otmu lohimbi kinjitrje orowâknej Yesuhât den nângâne sâm takâ pâj sâwi. Taka pâj sâm Yesu hoñ bawalipnej mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu

otmâ kinjetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yâk yeŋgât matuk keluŋaje mem bâleyekmapgât galem oranŋim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenye yâhâp otmâ topyenye kurihiakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yeŋgât den âlâ yuwu sâmune nânŋâjet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekŋan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâjet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotŋe nenŋiâk tatkâ ekyongoman ya hâmbâi yeŋe lohimbi ekyongoŋjetâ nânŋânomai.

Anitâye wawaeneneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok senyeŋjan kinmâ den ekyongoŋjetâ nânŋâjetâ nahat otmu yen nombotŋe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyeŋe ki hilipgunomai. Lok topnenŋe yawu tap. Yakât otmâ ya yeŋgât ki kiŋgityenjahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyeŋe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haŋmâ ârândâŋ yâkŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nânŋâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâjet. Gironj gironj ekmain yamâ nâi tâŋjât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ gironj gironj âlâ mumbuap yakât topŋe himbim amboŋaje emet inâŋŋen nânŋâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ gironj gironj yakât

dop bia. Nenâmâ Anitâ iknej kundennej towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnennej kerehâk nañgap. Somotnennej tipi tapi yakât topnej gurâ nângâmu tawâk. Yâknej tititnennej otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenje ki kurihiakmâ Yesu betbañginom.
(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)*

⁸ Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinajê kepeim tem lâuwañgim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulânañe himbim awoñnahât aŋelolipnej yeñgât senyeñan kinmâ topyeñe sâm tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nângâwañgian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâne himbim awoñnahât aŋelolipnej yeñgât senyeñan kinmâ “Nâ ki nângâyiñgian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yanje matnej umatje menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâm nihim hâñgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângâñjetâ târjât otbuap. Me nâhât nângâñjetâ giâkgât lohimbi kendâyiñginomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yeñgât tosa yamâ Anitâne pilâyiñgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heaknej yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboñe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeñgât Anitâne pilâyiñgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyanje tosa pato menomai.

11 Otmu den âlâ sâmune nângâjet. Yeñe galem tinjâk orangim mannomai. Kasalipyeñjañe nâhât den pat âlepñe nângâjetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetñjañ me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ ãi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginjetâ “Den mâtâpñe girawu watmâ sâm ekyongomunñe nângâjetâ keterakyiñgiwuap,” yawu nângâm ki gorâyiñgiwuap. **12** Sâp yanâmâ Awoñnenñjañe ikñje Wâtgât mâmâyahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângâñ nângânyeñjan katmu nâhât den pat âlepñe sâm kusânmâ ekyongonomai.

Senje âlâlâ yakât nângâmunñe yahatbuap.

13 Lohimbi kinbi ya yengât hohetyenjambâ lok âlâñje Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, sâmune nângâ. Awoñnetñjahât bâtnje bâñje ya atanajë ikñiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâje ekurâ nombotje hioñmâ nihiâkgât nañgan.”

14 Sâmu sâop. “Nâje yet galemyotgom manbehât lok kunnenñjañe ki sâm nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. **15** Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Senje âlâlâ me iri sikum ya Anitâñe biwinenñjahât ki sâm katningiop. Yamâ hâknenñjahât sâm kalop. Yawuhât bukulipnenñje iri sikumyeñje orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyiñginom.”

16 Yawu sâm den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetñje pato teteop.

17 Yawu otmu biwiñjañe yuwu nângâop. “Siwit kehetñje pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? **18** Yuwu otbom mon? Emet tipiñje siwit kehetñje katman ya kândoñmâ pato tuhum

yan siwit kehetnej katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronje maroñe nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omoñdâñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tat-gihimap ya lok âlâñe membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topne yuwu tap. Lohimbiñe iri sikumyeñahât tepyeñe umatne otmâ mansai ya yeñgât Anitâñe nângâmu bâlemap. Yakât otmâ muñetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

Anitâñe tihitnenje otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

(Mataio 6:25-34)

²²⁻²³ Yawu sâm lohimbi ekyongom benje hoñ bawalipne yuwu sâm ekyongop. Senje âlâlâ me iri sikumyeñe yakât ki nângâjetâ yahatbuap. Manmanyehât bulâñe yamâ umut biwiyeñe. Yâhâ yeñgât manman yamâ Anitâñe emelâk senje âlâlâ lâtâkuyiñgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenje sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim amboñanje haonjmâ ârândâj sot yinjimap. Yenâmâ naihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yauwâk Anitâñe haonjmâ ârândâj tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yeñahât girawu mannom sâm yakât ki nângâm ki-wiliñ otnomai. Yeñe wâtyeñjan torokatmâ manmâ

yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpgunomai.

Yakât topnje yuwu sâmune nângânet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunje âilonjgo lönjo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutnje Solomon sâm, yâknej hâk katipnje kulem melem mânuñakmâ manop. Yanje hahop suriñe sekñe âlepñe tetemap yakât dopnje ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop suriñe ekmunje âilonjgo otmap. Yawu gârâmâ iknjahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririñ sâm kinmap. Anitâñe nângâopgât yawu kinmap. Yiwereneâmâ tetem âilonjgo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeñanje yuwu ki nângânomai. “Anitâñe pâlâmje otmâ ki tihitnenje otmap.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Bulâñjanâk Anitâñe haonjmâ ârândâj tihitnenje otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotnje Anitâhât topnje ki nângâmaiñe sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otnetâ ki ârândâj otmap. Yakât otmâ otmaiân yeñe ki torokatnomai. ³¹ Yeñeâmâ lohimbi nombotnje Anitâhâlen biwiyeñanje kepeinjet sâm yâkât den ekyongonetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awoñnenje topyeñe nângâmapnje dopyeñan yingimu ki umburuk mannomai.

*Bukulipnenje tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)*

32 Yakât otmâ yâkâlen biwiyeñanje kepeim ki gorâyiñgimu mannomai. Awoñnenje Anitâñe heroñe nâñgâyîñgim tihityeñje otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikñjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. **33** Yakât otmâ sennje âlâlâ tatyinjiap yamâ mem buku nombotje ki tatyinjiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otnjetâmâ Anitâñe yekmu ârândâj otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyinjiop yakât bulâñe yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talanje ki kumbuap, me seloñje ki hârewuap, me ki bumbumguwuap, me kombo ki otnomai. **34** Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñanje kepeim manjetâ ârândâj otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe âwurem gewuap sâp ya ki nañgain.

35-36 Yesuñe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Hoñ bawalipje yeñgât lok kutdâyeñanje kapi kâlepñehembâ âwurem taka emet hawiñjan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewañginomai. Yakât otmâ lambeyene saum katjetâ sem tatmu mambotbañginomai. **37** Yawu otmâ mambotbañgim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heroñe nângâyîñgiwuap. Heronje nângâyîñgim itâñe kâpekmâ katmu tatmu sot um yingiwuap. **38** Yâhâ omon derepñjan kapi ambolipje kerekñje aman pâlâmje inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoñ bawalipje sen golâ otmâ mambotbañgim tatjetâ mem

teteyekbuap otmuâmâ buku otyiñgiwuap. Buku otyiñgimu yâkje heroje nâñgâwañginomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nâñgâjet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeñaje sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiñginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipyeñaje sen galem manmâ emet kapiyene galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopjeâk Anitâje hângâanno homu âwurem gewom yakât sâp yeje ki nañgai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heroje nâñgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Hoñ bawa âlepje bâleñe yâk yetgât topyetje
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesuñe yawu sâm ekyongomu Petoroje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesuñe purik pilâwañgim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâje kapiñe pilâm kapi kâlepñehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoñ bawañe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâje nep lok nombotje galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yanje âi ya biwiñanje mem galemyongomu âilonjo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoñanje âwurem taka heroje otbañgiwuap. ⁴⁴ Yawu otbañgim galem pato katmu ikñe senje âlâlâje yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmune nâñgâjet. Hoñ bawa yanje biwiñanje yuwu nâñgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok

kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâje ai yu membom?” Yawu sâm biwiñanje pâlâmje otmu ki galemyongom heñgeñguwuap. Yawu manmâ to kârikje nem biwi hâlim otmu umatje topje topje teteyinggiwuap. Yawu otmâ lok bâleñje yençâlen torokatmâ ki orotje otmâ manbuap. **46** Yawu otmâ biwiñanje pâlâmje otmu manbuap yan patonjañe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.

47 Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Lohimbi nombotjañe nâhât den nângâm heñgeñgunomai yanâmâ yakât nângâjetâ gemu betbañginomai. Yawu otnomai yakât matje Anitâje matje amokjan yingimu menomai. **48** Yâhâ lohimbi nombotje âlâheâmâ nâhât den nângâm pâpgumai yañe otjetâ bâlemap yâhâmâ Anitâje matje kakñeâk yingimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ ai sâm yingimune ya tuhum heñgeñgunomai ya yençât nângâmune ârândâj otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ ai pato sâm yingimune ya biwiyeñanje tiñâk lâum tuhunomai ya yençât gurâ yauuâk nângâmune ârândâj otbuap.” Yawu sâm ekuop.

*Yesuñe giop yakât lohimbi hioñjakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)*

49 Yesuñe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâje lohimbi yençât biwiyeñahât topje nângâm kâsipyongom matje âlâku ikñiâk ikñiâk yingimu menomai yakât hângânnohomu gewan. Yâhâ matje yingimu meñetâ pesuk sâmbâp. **50** Otmu umatje âlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya

tetenihim pesuk sâekgât nañgan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmune nângâjet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhâit yamâ buku konok otnehât him-bimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâje hânân gewan yakât yen hioñaknomai. Hioñakmâ yuwu orançinomai. ⁵² Lohimbi nanje baratje mome manmaiñe hioñakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk orançim hioñaknomai. Otmu iranje iranje ya gurâ yawuâk kuk orançim hioñaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuné kulem âlâlâ tuhuop yakât topñe hâum pâpguwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuné hoñ bawalipne yawu sâm ekyongomâmâ benje lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sâjetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sâjetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkne. Yeñe elem kulewoñboñ yakât topñe ekmâ nângâm hengeñguai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topñeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm hengeñguai?

⁵⁷ Wongât eñgatyeneâk otmâ orotmemem alepne me bâleñe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkne yakâ.”

Den sâm tetem kaok nañgañginom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyené âlâ me âlâñe kuk otyingim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem

kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm teteŋetâ yâkŋe mem pâi emetŋan katyekbuap. Pâi emetŋan katyekmu tatmâ yeŋe ombeyeneâk yaihen ki genomai.⁵⁹ Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenŋaje kepeim mannom.

¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotŋaŋe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. “Galilaia ambolipŋaŋe noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Galilaia ambolipŋe yongonjetâ hepyeŋe gemu noniŋ bulimakao hepŋe orop oset guset olop.” ² Yawu sâm ekuŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Pilatorŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu yuwu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yeŋgât tosa bâleŋe yanjeâmâ Galilaia lok ondop yeŋgât tosa ya wangim amokŋan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyenŋe bâleŋe ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matŋe yinjimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋjet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipŋe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topŋan kinŋetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yeŋgât yuwu ki sânomai. “Tosayenŋe bâleŋe yanjeâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe yeŋgât tosayenŋe wanŋiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihiyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku

sâmune nângâjet. Yenje orotmemeyeje bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyeñanje kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tiŋ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâje koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâje kinbuapgât sâpjë tetemu taka amboñaqe bulâje hâuwe sâm ekmu bia olop.

⁷ Yakât otmâ kalam galemje yuwu sâm ekuop. “Bulâje hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topje lawitmâ pitimunje yanâmâ bulâje kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpjjan Yesuŋe imbi âlâ heŋgeŋguop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukjan yâhâm den kâsikum yingiop. ¹¹ Den kâsikum yingiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleñaqe mânjgâemu kun kândâtje konok otmâ pareñe manmâ gamu yambuŋe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuŋe imbi ya ekmâ kunjan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwereñeâk âlepje otbuat.” ¹³ Yawu sâm kunjan memu kuwi-hakmâ tâj tâŋâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuŋe tatmâ nângâ nângâ sâpjjan imbi ya heŋgeŋguop gârâmâ miti emetŋahât galemñaqe galemñaqe nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpjje yamâ hilâm nombolân konok tap yan takajetâ heŋgemyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ

nângâ nângâ sâpnjan imbi heŋgenguap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotne.”

15 Yawu sâmu Yesuŋe purik pilâwanjim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkne. Tatmâ nângâ sâpne ârândây yeŋe doŋgi bulimakaoyerje pekeâmbâ holanyekmâ dâim ari to yinginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ doŋgi me bulimakao umutyeŋe bia yakât nângâmune tâŋât otmap. **16** Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtne. Yawu gârâmâ Satangât weke bâlenjaŋe mânŋâemu pareŋe otmâ manmâ gap. Nâŋe tatmâ nângâ nângâ sâpnej heŋgenumune ki bâleap.” **17** Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiŋe nângâm aŋulakbi. Yâhâ lohimbi inŋaŋe Yesuŋe olop miop ya ekmâ heronje otbaŋgiminowi.

Bândup yakât topŋe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

18 Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyeŋanje kepeim manjetâ tihityenje otmap yakât topŋe teteâkgât wuân denâŋ hâum sâmune nângâjetâ keterakbuap? **19** Yuân hâum sâmune nângâjet. “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe âlâ mem ari kalamjan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takam yaŋak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

20 Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansainje biwiyeŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. **21** Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet.

Imbi âlâje dâmbia golan̄guwuap. Golan̄gumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Himbimgât mâtâp̄je yamâ gâwik gâwik̄je
(Mataio 7:13-14,21-23)*

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlâymâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiŋgiop. ²³ Yawu otmu lok âlâje yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwik̄je. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambeŋe arine sâmâmâ hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yeŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâjet. ²⁵ Nâ mâtâp amboŋe. Yakât otmâ mâtâp maŋguyiŋgimune lok dondâhâlâkje arine sâm hâum pâpgum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nâŋgâningirâ gane.”

Sâŋjetâ sâwom. “Nâ ki nâŋgâyiŋgian. Yen wonâñ?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâŋe kapinenŋan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâŋjetâ sâwom. “Yen wonâñ? Nâ ki nâŋgâyiŋgian. Yeŋe orotmeme bâleŋe otmai. Yakât otmâ arinjet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâŋe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipŋanje tatmâ sot nem heronje otbaŋginomai ya yekmâ yeŋe tep bâle nâŋgânomai.

Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi.
 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Sâp yanâmâ lok topnje topnje, emetsenje ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kingitje orowâknej taka menduhuakmâ nem heronje otnjetâ Anitâne tihityenje otbuap.
 30 Yâhâ lohimbi nombotnjae yejyahâlâk nângâjetâ yahatmap yané Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnjae yejyahât nângâjetâ gemu hurun hurun manmai yamâ Anitâne meyekmu ikñan torokatnomai.

*Yesuñe Herotgât sâop.
 (Mataio 23:37-39)*

31 Sâp yanâk Parisaio lok nombotnjae ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotnje gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

32 Sâjetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâleje wavyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya henjemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâknej ya, ekunomai. 33 Nâje yuwu sâmune nângâjet. Anitâhât poropetelipnjae ikñahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipnjae yongonjetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesuñe Yerusalem kapi ambolipnje yengât topnje nângâop.

34 Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipnje yengât tepnje nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipnje yengât topyenje

yuwu tap. Yenjâlen âi mejetgât Anitâje iknej honj bawalipne hângânyongomu takañetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlæen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâjañe kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopñeâk menduhuyekmune nâhât hikinan manjetgât sâman. Yamâ yeñe nâhât hâkâj otmâ mansai.

35 Yawuhât Anitâje betyongomu kasalipyenjañe taka yongom wavyekjetâ kapi yu kâwurumjañak kinbuap. Yakât otmâ nâye pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlæen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomañ. “Anitâ Kutdânenjañe tihitnenje otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenjañe heronje pato nañgain.” Yawu sâm eknohonomañ. Yesuñe yawu sâop.

14

Tatmâ nâñgâ nâñgâ sâpñan lok âlâ bitâp tetewañgiopya Yesuñe walipgumu orok sâop.

1 Tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlæen Parisaio yenjât kunyenjañe bukulipne nombotje Yesu orop dâiyekmu emetjan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesuñe otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. **2** Ekmâ tatjetâ lok âlâ bitâp pato tetewañgiopne Yesu ekbe sâm yâhâop. **3** Yâhâmu Yesuñe ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nâñgâ nâñgâ sâpñan âi ki tuhunomgât Moseñe girem den âlâ kulemguop. Yawu gârâmâ tatmâ nâñgâ nâñgâ sâpñan lohimbi henjemyongowomgât dop tap me bia? Sâjetâ nâñgâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyeje umatje otmu olotonjâk tatbi. Olotonjâk tatjetâ Yesuŋe lok ya bitâpjan walipgumu orok sâmu emelambâ kioŋmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpjan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kioŋmu ya pilâjetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâijetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotonjâk tatbi.

Hâknenje ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwiŋjan Parisaio nombotjaŋe yeŋahât nâŋgâjetâ yahatmu kou senjan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyeje âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetjan yâhâ kou senjanâk tatne yawu ki nâŋgânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotje yen orowâk dâiyekbuap yâkje kou senjanâk tatnomaihât nâŋgâwuap. Yawu gârâmâ yeŋe kulet sâyŋgim kou senjan tatnomai yan lok papato takanjetâmâ emet amboŋaje yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulipne, yuâmâ yeŋgât kawe bia, keterakjet.” Yawu sâm ekyongomu aŋulakmaiħât aŋgoân yâhâmâmâ kou topŋjan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatjetâ emet amboŋaje kundup mem kou senjan liŋgatbuap. Liŋgatmâ “gam yâhâ tatjet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otjetâ yanâmâ bukulipyenje nâŋgâyiŋgijetâ âilongo otbuap. ¹¹ Yakât topŋje yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok âlâ me âlâne yeŋahât nâŋgâjetâ gewuap ya yeŋgât Anitâne nâŋgâmu yahatbuap.”

12 Yawu sâm ekyongom emet amboŋe ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipŋe orop heroŋe otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyeŋe orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matŋe sâm dâihekjetâ yâk orop sot nejetâ pesuk sâwuap. **13** Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe heroŋe otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tâŋât, kopa, parenje, senyeŋe bok sâsâŋe yawuya dâiyekbuat. **14** Lok yawuya dâiyekmâ bât belaiâk sot um yingirâ nem heroŋe otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe lohimbi mumujambâ mem yahatnenekbuap yan iŋŋak yakât matŋe gihiwuap. Yakât otmâ biwihaŋe heroŋe nâŋgâwuat.” Yawu sâop.

Himbimân heroŋe otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

15 Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yeŋâlen gâtŋe âlâŋe den ya nâŋgâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiâŋt atmâ sot nem heroŋe otnom yakât nâŋgâmune tepne heroŋe oap.”

16 Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kudâ âlâŋe bukulipŋe orowâk heroŋe otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop.

17 Yâhâ sâpŋe otmu yan soŋgo bau me sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu eŋ âtâmun kinop. Ya ekumu ârândâŋ otmu hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ari yâkât bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Soŋgo

bau sot kâle yamâ emelâk umunje siap. Yakât otmâ gañetâ heronje otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâŋ otbi.

¹⁸ Lok aŋgoân ekuop yanje yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ñerek puluhumune kapi kâlepñehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Yiwerenjeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâñjetâ hoŋ bawa yanje âwurem ari lok kutdâŋe den sâwi ya ekumu nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu hoŋ bawaŋe ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunjan kinmâ lok umburuk, me lok pareŋe, me ândâpyeŋe bok sâsâŋe, me senyeŋe bok sâsâŋe, lok yawuya yuken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâm ekum hâŋgângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetŋan yâhâ tatbi. Yâhâ tatŋetâ hoŋ bawaŋe yanje yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu naŋgat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyekŋetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takanjetâ yanâmâ emetne pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulipne aŋgoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuŋe yawu sâm ekuop.

*Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânom.
(Mataio 10:37-38)*

²⁵ Lohimbi kinjgitje orowâkje Yesu betjan arijetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâje nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nângânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeje, me imbi naomlipyeje, me imi atalipyeyeje, me wârâ toulipyeje betyinginomai. Otmu yeje manmanyene ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâje nâhât den lâum âi tuhujetâ bukulipyejanje nângâm bâleyinjim hilipyongone sâm otnomai yanâmâ hâkyeje alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje emet tuhune sâm aingoân tewetsenje amon yaqe senje âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângâjetâ tewetsenje biatmu pâyan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbiye emet ya torehenjeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem girinjyinjim yuwu sânomai. ³⁰ “Lok yuñeâmâ saran kânângâjetâ giop yamâ tewetsenje biatmu pâyan pilâjetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok kudâ âlâ me âlâje kasalipyeje orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yeñgâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ aingoân biwiyenjanje yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenje endaken lok kinjgitje orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenje yongonomgât dop ki otbuap.” ³² Yeñahât

yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Ańgoân kasalipyenje orop buku konok manne sâm hoj bawalipyenje hângânyongojetâ ari mem lohotje tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Yeńgâlen gâtje âlâ me âlâje senje âlâlâyeje me iri sikumyejenje kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyińgimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yeńgât topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kâtembe ihm solân hojmâ sot ya nemunje launenjan memap. Yakât dopjeâk yenâmâ lohimbi hohetyejan manmâ manman âilonjo manjetâ yekmâ Anitâ heronje nângâwańgim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenjân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunje âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyejanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokje yeňahât nângâjetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotje ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkje Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi. ² Arijetâ yan Mosehât girem

den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Parisaio lok yâkŋe nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuŋe takesi meme lok otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sâŋetâ nâŋgâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaŋgiwuap. Gârâmâ ya yeŋgât hohetyeŋambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu amboŋaŋe nombotŋe ya katyekmu kinŋetâ konok misiŋgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yeŋgât ki nâŋgâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmjan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipŋe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misiŋgurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heronje otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok 99, yâkŋe yuwu nâŋgâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmemeneŋe âilongo otmâ mansain.” Yawu nâŋgâm biwi pâlâmŋe mansai. Lok yawuya yeŋgât Anitâŋe heronje pato ki nâŋgâyîŋgimap. Gârâmâ, lok konohâkŋe orotmemeneŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiwuap yanâmâ Anitâŋe heronje pato nâŋgâwaŋgiwuap. Yawu.”

Tewetsenŋe kionŋbaŋgimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâŋe lohimbi meyekmâ tihityenŋe otmap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbaŋgiwuap. Yâhâ 20 toea

kiongbanjimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipñe yongommâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenje kiongñihioop ya mem tetean. Yakât otmâ heroje otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Lok konohâkñe orotmemene bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinahe kepeim tem lâuwañgiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipñaje lok yakât heroje nângâwaŋginomai.”

Lok âlâ nanjahe iri sikum mem gulip tuhuopyan hâum sâop.

¹¹ Yesunje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtñe yâhâp manbi. ¹² Manjetâ nanje betjan gâtñahe âwâhe yuwu sâm ekuop. “Awoñ, senje âlâlâ nâhât sâsâhe ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senje âlâlâ yâkât sâsâhe ya kâsikum wañmu miop. ¹³ Yawu otmu nanje ya nep tuhum getek manmâ, senje âlâlâ ya puluhum yakât hâmeje tewetsenje miakmâ mâtâp kålewângen ariop. Ari hej otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenje miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yanje sotgât pâinmâ kapi amboñe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi wañop. Bau galemgum kinop yan po dondâ wañgimu bau yakât sot wahapñe mem nembe sâm otmu kuwañgiwi. ¹⁷ Yawu otbañginjetâ nângân nângâniye tetemu yuwu nângâop. “Awoñnahât nep loklipñaje sot pato nem mansai. Nâ nanje tâj tâj yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoñnahâlen âwurem ari yuwu

sâm ekuwom. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatnej oap. ¹⁹ Yakât otmâ aŋulaksan. Yawu gârâmâ nâŋgânihim nep lok sâm menekdâmâ hoŋ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nâŋgâop.

²⁰ Yawu nâŋgâm yahatmâ kapi ya pilâm akŋangen takamu âwâŋanje senŋe pilâm ehop. Ekmâ tepnej nâŋgâm sururuk sâm ari nanŋe lâum hâmeŋe hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanŋanje yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatnej oap. Yawu otmâ aŋun pato gihiwan. Otmu nâhurâ aŋulaksan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâm ekumu âwâŋanje hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nâŋgâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmjan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipŋe âiŋe mem ga mânuaŋbaŋgiŋet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanŋan katŋet. Otmu kâi katipŋe katbaŋgiŋet. Nenŋe heronje otbaŋginomgât bulimakao nanŋe gâim uŋjetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanŋe gâim uŋjetâ semu nem heronje otbaŋgiwi.

²⁵⁻²⁶ Heronje otbaŋgiŋetâ yan nanŋe kunŋe yanje newângembâ taka kapi ginŋan kinmâ heronje maronje giriŋ get get otmâ kinbi ya nâŋgâm hoŋ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât heronje otmâ tai?”

²⁷ Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetŋanje eknongomu buli-

makao nanje ya kum gaim umunje siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu nângâm âwâjahât nângâm bâlewañgim kapi betjehen kinop. Yâhâ hoj bawa yanje âwâje ekumu âwâjahe ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

²⁹ Ekumu hâkâj otmâ yuwu sâop. “Nañgat. Nâje tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâne ki heronje otnihimat. Otmu nonij nanje âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem heronje otmain. ³⁰ Yawu gârâmâ nanganje senje âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop mammâ tewet-senje pilâm meteop. Yâkje âun âwurem takamu hoj bawalipge ekyongorâ bulimakao nanje kum gaim ujetâ semu nem heronje otbañgiai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmu âwâjahe yuwu sâm ekuop. “Nanne, gâne nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senje âlâlâ tatniihiap ya gâhât pat sâm kuhihimune tap. ³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heronje otbañgimunjé ârândâñ oap.” Yawu sâop.

16

Galemjé senje âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuñe hoj bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumje tewet-senje otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbañgiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihiâkgât sâm âi wañop.

Yawu gârâmâ lok yaŋe lok kutdâŋahât tewetsenŋe mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi waŋon yâkŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”

² Yawu sâm ekuŋetâ lok kutdâyeneŋe yaŋe lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâhât tewetsenŋe mem gulip tuhunihiat” yawu sâŋjetâ naŋgan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senŋe âlâlâ tatnihiap yakât topŋe mem tetewom.”

³ “Yawu sâm hâŋgângumu ari biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatŋe tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senŋe âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâm yakât aŋulaksan. ⁴ Yiwereŋe nâŋgâmune teteap. Bukulipne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune heroneŋe nâŋgânihiomai. Yawu nâŋgânihim lok kutdânaŋe watnekbuap yanâmâ menekŋetâ orowâk mannom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâop.

⁵ Yawu nâŋgâm bukulipŋe yeŋgât tosa pato lok kutdâŋahâlen talop yâk âlâku ikgiâk ikgiâk mem dâiyehop. Yâhâ aŋgoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulâŋahât toŋe ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepŋe tosahahât pepa yu mem 50 ya kulemgu.”

⁷ Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetŋe ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahahât pepa yu mem 800 ya kulemgu.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdâŋjaŋe galemje yakât nângân nângâŋje pato tatbaŋgiap nângâm heroŋe pato nângâwaŋgiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotŋaŋje iri sikumyeŋe galemgum manman sânduhâŋ manmai yakât nângân nângâŋyeŋe pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yeŋgât nângân nângâŋyeŋe ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋjet. Yeŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim iri sikum, me tewet-senŋe, senŋe âlâlâ ya galemgum heŋgeŋgum lo-himbi yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yiŋgim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ yâhâŋjetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawâŋ Anitâŋe manman kârikŋjan katyekmâ yakât hâmenje yiŋgimu menomai. Yawu.”

Âi tâŋjât me âi pato yakât topŋe.

¹⁰ Yesunje den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâŋe âi tâŋjât biwiyeŋjaŋe tiŋâk lâum tuhum manmaiŋeâmâ âi pato yauwâk biwiyeŋjaŋe lâum tuhum heŋgeŋgunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi tâŋjât tuhum hilipgumaiŋeâmâ yakât dopŋeâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹ Yakât otmâ yeŋe tewetsenŋe me hângât wahap topŋe topŋe yawuya ki galemgum heŋgeŋgunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe manman bulâŋe ki yiŋgiwuap. ¹² Yâhâ bukulipyenje yeŋgât senŋe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya hâmbâi ki yiŋgimu menomai.

¹³ Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. “Lok konokjé lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiñanje kepeim heronje kakñjan tuhuwañgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâñ kakñjan nep ya ki tuhum heñgeñguwuap. Yakât topnje yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeñje arimu manmaiñe girawu otmâ Anitâ tem lâuwanjgim mannomai? Yamâ ki orotnje.” Yawu sâop.

Yesunje Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesunje yazu sâm ekyongomu Parisaio nom-botnje iri sikumyeñje alilakmâ manbiñe nângâjetâ gemu senjan gewi. ¹⁵ Senjan geñetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbiñe yekñetâ yahatmu koko salehâk mansai yazu sâñjetgât yeñe lohimbi senyeñan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmai. Yamâ Anitâheâmâ yeñgât biwiyeñahât topnje nañgap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbiñe ekñetâ âlepnje otmap yamâ Anitâhe ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâmune nângâjet. Moseñe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñanje den kulemguwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemnje oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñanje kepeñetâ tihityeñje otbuap yakât den pat âlepnje ekyongom gan. Yazu otmâ lohimbi kingitñe orowâkñe nângâjetâ bulâñje otmu yakât bulâñje mene sâm oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuapgât Anitâhe sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

18 “Den âlâ sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje imbiñahât hâkâj otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatnejemembuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje imbi pilâ pilâje ya membuap ya yawuâk tosa umatnejemembuap. Otmu imbi âlâje lok pilâ pilâje ya membuap ya yawuâk tosa umatnejemembuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumje orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

19 Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenje pato tatbañgiopje yuwu otmâ manminiop. Hâk katipnje âilonjo loñgo hañgalakmâ hilâmje hilâmje sot topnje topnje nem hop sambe kaknjan manminiop. **20** Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutnje Lasaro sâm. Yâhâmâ use kâriknje tetewangimu hâhiwin kaknjan manminiop. **21** Yawu otmâ lok kutdâ yanje emetnjan tatmâ sot nemu wahapnje gowelan kionjop ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetnjan iminiop. Emet gowetnjan im tatmu sosoñe takauseñe ya nimbilakumiñiwi. **22** Sâp âlâen lok umburuk ya momu Anitâhât anjelolipnje lâum yâhâ Awaraham gotnjan katjetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk momu hanguwi. **23** Yâhâ momu umutnjan hem topnjan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nângâop. Yawu otmâ senje pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

24 Yelekmâ den kâriknjan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. “Awoñ, yuwu sâmune nângâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâleñe nañgan. Yakât

otmâ Lasaro ekurâ hâlipnjaŋe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamne yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nângâ. Emelâk heroŋe otmâ hop sambe kakŋan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakŋan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakŋan tap. Gâmâ hâhiwin pato nângâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenŋan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtŋe âlâ me âlâŋe gâhâlen gene sâm hâum pâpgunomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuân gane sâm yawuâk hâum pâpgunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awoŋ, den âlâ sâmune nângâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkŋe yuân ge hâhiwin nângâmaihât Lasaro hâŋgângurâ ari girem den ekyongomu nângân nângânyeŋe pâroŋ sâekgât naŋgan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipnjaŋe den kulemguwi ya sâlikum nângânomai. Nâŋe ki hâŋgângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awoŋ, yuwu sâmune nângâ. Moseŋe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipnjaŋe den kulemguwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe mumuŋjambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyenje bâleŋe bet pilâm Anitâ tem lâuwaŋginomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nângâ. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipnjaŋe den kulemguwi ya sâlikum nângâjetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋe mumuŋjambâ yahatmâ ari

ekyongonomai otmuâmâ yakât dopñeâk yâkât den nângâjetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hângângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuŋe den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

*Tosa yakât topñe
(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)*

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekje lohotñe otmâ yuwu yawu otjetâ bâlemu tosa menjetgât Satanje kendâyiŋgimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyenjaŋe otjetâ bâleâkgât kendâyiŋgimai yamâ Anitâŋe matne umatne yingimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyenje kendâyiŋgijetâ otjetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyenjaŋe ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâŋe bâleŋe topñe topñe mân̄gâehekmu ekurâ yetŋiâk tatmâ den heŋgenjuguromawot. Yawu otmutâ ârândâŋ otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiŋan bukuhanje orot-meme kingoŋ mân̄gâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mân̄gâehekbuap ya sâm tetem tosaŋe pilâwaŋgiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepñe tosaŋe pilâwaŋgiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenŋaje kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmu hoŋ bawalipnjaŋe yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek

nângâmunje yakât bulâje tetewuapgât nañgain. Yakât otmâ mem heweweñ tuhunenekdâ gâhâlen biwinenjañe tiñâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñjetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Nak âlâ, kutje bândup, yamâ lok âlâje kehetrje tipiñe âlâ mem ari kalamjan kalop. Katmu tatmu kâmje ga takamu yañak yâhâm kâlep pato otmâ nak nom-botje wangim kinmap. Yakât dopjeâk nâhâlen bi-wiyeñanje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñjetâ denyeñe nângâm hindakmâ saruân kioñbuap.” Yawu sâop.

Nenje Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtje âlâ me âlâhât hoñ bawalipyenjañe noniñ bulimakao galemgum nep tuhum emetsâpjan kapiân âwurem gañetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenjan yâhâ tatjetâ sot um yiñgiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihiñjetâ nemune ârândâñ otmu yeñe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Lok kutdâlipyenjañe hoñ bawalipyenje nep sâm yiñgimai ya tuhuñjetâ ki mepaeyekmai. In nângâyiñgiñjetâ ârândâñ otmap. ¹⁰ Yengât topyenje yawu tap. Nep sâm yiñgimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoñ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyiñgiop ya Yesuñe heñgemyongop.

¹¹ Yesuñe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaiâ hân tânâmñambâ arim yañak Samaria hân hâlâñmâ

kapi bâinjehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipje lok nombolân imbât hâk bâle teteyîngimu manminiwi. Otmu Samaria gâtje lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manminiopje yâk yençâlen torokatmu lok bât nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkjé Yesu ekmâ kâlepñehembâ kinmâ ¹³ den kârikjan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâne nângâningihât nañgain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâjetâ sâop. “Hotom umai yençâlen arinetâ hâkyeje eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatjetâ hâkyeje âlepje olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyeje âlepje otmu enjakmâ Samaria gâtje ya ikñiâk âwurem ari Yesuhât gotjan ba kinmâ heroe otbañgim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesuñe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bât nombot nombot hârok hençemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtje yunjak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen bi-wihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâje nângâhihimu âlepje oat. Yakât otmâ lohotjan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotjanje Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâje tihitnenje otmu manman sânduhân mannom?” Sâjetâ sâop. “Anitâje topje katmâ tihityeje otbuap sâp yan kulem topje topje ki tetemu ekmâ kiwilinomai. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topje katmâ tihitnenje otbuap. Me endaken topje katmâ

tihitnenje otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmune nângâjet. Anitâje emelâk tihityeje otbe sâm hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu arijetâ hoj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâje âwurem ge tihityeje otmune biwiyeje sânduk sâekgât biwiyejahe ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotjahe yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâje Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenje otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Yawu otmâ ki pâinnekâmâ âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu lajinjahe silij silij sâm nombotgembâ nombot otmâ hañ sâmap yakât dopjeâk Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânjan kulemjan man-sai kerekje nâhât lajinje ekmâ topje nângânomai. ²⁵ Yâhâ aingoânâmâ Yura nengât papatolipnenjahe nâhât hâkâj otmâ hâhiwin nihinetâ sâtgum mum-bom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpje tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângâjet.

Emelâk embâjân lok âlâ, kutje Noa sâm, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noa je manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeje âi yejahâlâk nângâm manbi. Yawu manjetâ Noa jeâmâ wañga kâlehen yâhâop.

Yawu otmâ nen âlepnej mansainâk sâm gulip malap manmâ gajetâ yan Anitâje nângâmu tongelâk pato gemu to niñ niñ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

28 Yâhâ yakât dopnejâk lok âlâ, kutje Lot sâm, yâkne manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotje manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ songo bau sot kâle nem yeňahâlâk nângâjetâ yahalop. Imbi angi gungi otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topnej topnej tuhujetâ Lotje Sotom kapi ya pilâm ariop.

29 Yawu otmâ nen âlepnej mansainâk sâm gulip malap manjetâ Anitâje nângâmu himbimâmbâ kâlâpnej punduŋ sâm ge kapi ambolipnej kerek sem gulip tuhuyehop. **30** Yakât dopnejâk lohimbi nombotnejâle âlepnej mansainâk sâm otjetâ yan Anitâje yâhâpnej nâ hângânnohomu gewom.

31 Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlânjmâ mannomaije kasalipyenje takanjetâ yekmâ emetyejan ki âwurem ari itâ parenej menomai. Otmu lohimbi newân kinnomaije kasalipyenje takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyejan iri sikumyeje miaknehât ki nângânomai. **32** Emelâk embâjân himbimâmbâ kâlâpnej punduŋ sâm ge Sotom kapi ambolipnej sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiňaje kambeje kaknjambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeňe nângâm hâkyeje mianjgim mannomai. **33** Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje manmanyenje alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen biwiyejenje kepeim tem lâunihijetâ yan lohimbi

belângen mansaiŋe yekjetâ bâlemu yongojetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâŋe nombotje ya meyekmâ nombotje pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotje meyekmâ nombotje pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotje meyekmâ nombotje pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâŋjetâ sâop. “Yâhâ umatje âlâlâ tetewuap yakât emet inânnjan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topje nâŋgâmu hengeŋgunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutje kiap ultguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe hilâm ârândâŋ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotje otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yenŋât den sâm hâreyiŋgim yan Anitâhât nâŋgâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboŋe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuŋmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepje den sâm hârerâ imbi âlâŋe mâŋgâenehop yakât matje kâpekbâŋgiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denje ki nâŋgâmu gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu bi-wiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Anitâhât nâŋgâmune gemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuŋe haŋmâ ârândâŋ kâi kâi

linnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nângâwaŋgiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yaŋe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwaŋgim manmainje haoŋmâ ârândâŋ ulitgum yâhânom otmuâmâ nângâningiwuap. Yâknej biwi pâlâmnej otmâ dennenne ki nângâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunje in yawu nângâningiwuap. Yawu nângânomai. Yawu gârâmâ Anitâne nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbi kingitje orowâknej nâhâlen biwiyeŋaŋe tinjâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotŋaŋe yeŋahât nângâjetâ yahatmu “nen lok âlepŋe, uwawapŋe bia mansain” sâm bukulipyenye yeŋgât nângâjetâ gemap. Lok yawuya yeŋgât nângâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukŋan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yaŋeâmâ ikŋahât nângâmu yahatmu senŋe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmune nângâ. Lok nombotŋaŋe kapam kumai, kombo otmai, otŋetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiŋan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenŋe senŋe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâŋambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yaŋeâmâ gulunjan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ,

tepge nāngânihi. Nâ lok bâleŋe mansanâke yamâ ki pilânekbuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje takesi meme lok yâkât nângâwanjim tosaŋe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosaŋe yawuâk tatbaŋgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâje hâkyeŋe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâje mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje yeŋahât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yeŋât Anitâje nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuŋe nan baralipyenje lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)*

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimbi nombotŋaje nan baralipyenje meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenjan mem Anitâ ultgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otnjetâ hoŋ bawalipŋaje yekŋetâ ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwi.

¹⁶ Kuyiŋgiŋetâ Yesuŋe nimnaom ekyongomu ganjetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâje nimnaom titipâ yu yeŋât tihityenje otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap.

¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nângâm in yawu lâuwaŋgim manŋetâ tihityenje otmap. Yakât dopŋeâk yeŋe tem lâuwaŋginomai yanâmâ Anitâje tihityenje otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâje betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Lok iri sikumyeje pato tatyiŋgiap yâk yeŋgât topyeje
(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)*

18 Yawu sâm ekyongomu Yura yeŋgât papatolipyené âlâne Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboje mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgâwe. Nâne girawu otmune ârândâh otmu Anitâne manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

19 Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboje” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboje tatmap. **20** Yakât otmâ gâne âinohoat yakât matje yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotje ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiŋgiuat. Hakyeŋan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetje lâum amutyetjan manbuat.”

21 Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋajanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senje âlâlâ pato tatgihiap ya kâskum buku nombotje umburuk mansai ya yinggiuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. **23** Yawu sâmu iri sikum me senje âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatje otmu hâmeŋe bâleop.

24 Hâmeŋe bâlemu ekmâ Yesuŋe yuwu sâm honj bawalipje ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyiŋgiapjeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋané kepeim tem lâuwaŋgine sâm otnjetâ hâi hâiŋe otmap.

25 Yakât topñe nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Pusinje seloñ watmu pin pinjjan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopñeâk lohimbi iri sikumyeñe pato tatyinqiapñe Anitâñe tihityeñe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otñetâ hâi hâiñe otbuap.

26 Yawu sâmu nângâjetâ sâtñe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbi girawuyañe otñetâ ârândâñ otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgiwuap?”

27 Sâjetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topñe âlâ tap. Yakât otmâ yeñe yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkñe konok manman kârikñe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petorone yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbañgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakñan manmâ gain.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Lohimbiñe nâhâlen biwiyerje katñetgât lok âlâ me âlâñe nâhât den ekyongonomaiñe âwâ mâmâlipyeñe, me imi garilipyeñe, me imbi naomlipyeñe, me hep torehenlipyeñe, me senje âlâlâ siminje tatyinqiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. **30** Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeñe orop heroñe otminiwi ya wangim heroñe pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuŋe mumbuap yakât kalimbuŋe sâop.
(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)*

31 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋjet. Yiwereŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe emelâk emet inâŋŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe lok bulâŋe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâŋe tetewuap. **32** Yâhâ lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋjan katnekbuap. Bâtyeŋjan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. **33** Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumunŋe hannoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋjambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

34 Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nâŋgâŋjetâ biwiyenje umatŋe otmu nâŋgâm ketet otbi.

*Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.
(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)*

35 Mâtâwân arim tatŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe betyeŋjan watyekbi. Yawu otmâ ariŋjetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŋan lok âlâ, senŋe bok sâsâŋe talop. Tatmâ senŋe âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam gaŋjetâ ultiyongom tatminiop. **36** Yawu otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe mâtâp yawuâk ariŋjetâ

kâiyenje munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi.

³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtne takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sâjetâ nângâm den kârikjan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihi.”

³⁹ Yawu sâmu lohimbi gotjan kinbije kuwañgiwi. Kuwañgijetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesu je nângâm mâtawân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâm lohimbi ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâne ya lok nombotjahe dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwehât nañgat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nañgan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.”

⁴³ Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbi je ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutje Sakaio sâm, yâkât den pat

¹⁻² Yesu je Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumje pato tatbañgiop, kutje Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyeje manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyenjan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihiop. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp ginjan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakjan tatmâ biwiyanje yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu

nângâm tatmu Yesuŋe nak amutgen ga kinmâ senje pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâm ekumu pilâm ge heroŋe otmâ dâimu emetŋan ariowot. ⁷ Emetŋan ari yâhâmutâ lok kerekŋe ekŋetâ bâlemu sâm guhuŋmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuŋe lok bâlenjahât emelan ya-hap? Ya ki orotŋe.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaiong Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sâmune nângâ. Tewetsenŋe me senje âlâlâ tatnihiap ya mem hioŋmâ lohimbi umburuk mansai ya kâsikum yiŋgiwom. Otmu lohimbi kâityongom yengât tewetsenŋe konok meyiŋgiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yiŋgiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi bâleŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nângâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋeŋe kepeinjetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwihaŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiap.

*Lok hilâm ihi, konam yakât den
(Mataio 25:14-30)*

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotŋan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbi orowâk ariwi yaŋe biwiyeŋeŋe yuwu nângâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgi mu kasalipnenŋe watyekmu ari-nomai. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhâŋ katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

12 Biwiyeñanje yawu nāngâwi yakât otmâ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâne lok âlâ mem kânângâmu yâknej lohimbi gale-myongowuapgât sâpnej tâlâhuop. **13** Yawu otmâ lok yanje lok kutdânhâlen ariwe sâm âi loklipje bâlâk ñerek yongonmu gañetâ tewetsenje kina bâlâk ñerek ya ârândâñâk yinjim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepñehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenje yinjgian yuñe mem âi tuhuñetâ tewetsenje tetewuap yakât dopnej âwurem takamune tiripnohoñetâ ekbom.” **14** Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotñanje lok yakât hâkâj otmâ galemyeñe ki olâkgât nângâm lok hoñ hângânyongoñetâ lok kutdâyeñahâlen ari yakât denje sâwi.

15 Denje sâñetâ lok kutdâyeñanje ki nângâyiñgiop. Yawu otmâ lok yawsuâk galem sâm kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepñehen ariop yanje âwurem taka âi loklipje tewetsenje yinjigop ya yongonmu gañetâ âlâku ikñiâk ikñiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenje yinjowan yanje mem âi tuhuñet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

16 Yâhâ âi lok aingoân gaopnej yuwu sâop. “Lok pato. Gâñe kina bâlâk ñerek nihion yanje mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ñerek teteop.”

17 Sâmu sâop. “Âlepñe, tewetsenje tipinje gihiwan yanje mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nâñe galem katgekmune kapi bâlâk ñerek ya ambolipje galemyongowuat.”

18 Yawu sâmu hoñ bawa âlâne gam sâop. “Lok pato. Gâñe kina bâlâk ñerek nihion yanje mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

19 Sâmu sâop. “Âlepnej, nâje galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

20-21 Yawu sâm ekumu arimu hoj bawa âlâjeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nângâm hengenjuan. Gâ lok sâtnej. Lok âlâ me âlâje gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâjetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenje nihion ya biatgihimap sâm sângumnaŋe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ñerek ya amboŋahât bâtnjan kalop.

22 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yauwuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâje nâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâjetâ naŋgat. **23** Yakât otmâ tewetsenje gihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenje âlâkuâk teteop mâne nâŋgâmune ârândâj otbâp.”

24 Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuŋaŋe kina bâlâk ñerek mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnjambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuŋe waŋet.”

25 Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

26 Sâjetâ sâop. “Yuwu sâmune nâŋgâjet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimu biwiyeŋanje kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyiŋgimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. **27** Yâhâ nâje galemyeŋe ki manbehât yeŋe lok kutdânenŋahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok

ya ekyongojetâ yuân ga sennenjanâk yongojetâ mujet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesuŋe den yan hâum ekyongop.

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ yapâ ariŋetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp, kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan donŋi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai. Ya holajmâ mem geromawot. ³¹ Holajmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holajsaŋwot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwerenje âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaje yu mendehât hâŋgânnnotgomu takait.” Yawu sâm ekuromawot.

Yesuŋe yuwu sâm hâŋgânyotgomu yâhâ ekyotgop yauwâk mem teteowot. ³² Donŋi nanŋe emet âlâ hawiŋjan hikum katbi ya holajowot. Holajmutâ amboŋjan yelekmâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holajde sâm oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmu sâowot. “Yiwerenje âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaje yu mendehât hâŋgânnnotgomu takait.” Yawu sâm ekumutâ nâŋgâyitgimu holajmâ mem giowot. Mem ge yetŋe hâk katipŋe kâlep kalowot ya holajmâ lotohom kakŋan kalowot. Katmutâ kakŋan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâŋetâ lohimbi

kingitne orowâk hâruhuakbiye Yesuhât nângâjetâ yahatmu yene hâk katipne kâkâlep ya holajmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Lingatmâ arijetâ dongi yanje ya kakjan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumje yakât talapjan gewi. Gejetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiye yakât nângâm heroje otbanjim Anitâ mepaem den kârikjan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenje Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâye âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heroje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâm mepaenjetâ Parisaioje yuwu sâm Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyingirâ hutuk sâjet.”

⁴⁰ Sâjetâ sâop. “Nâje kuyingimune hutuk sânomaiâmâ kât yuqe âlepje heroje otnihim den sâm mepaeneknomai.”

Yesu耶 Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginjan ari tatmâ ekmâ tepje nângâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipje. Biwi sânduhân manne sâm yakât mâtâpje yiwerenje teteap yamâ ekjetâ ki keterakyinqiap.

⁴³⁻⁴⁴ Yiwerenje Anitâye wawaeyekmâ tihityenje otbe sâm hângânnohomu takanâke yamâ nâhât nângânihijetâ tânjât oap. Yakât matje sâp âlâen kasalipyenje takâ hawamyongom mâtâp mañguyinqinomai. Mâtâp mañguyinqim pañ kârikje tap enda limbârongum ge emetyenje huhum gahaem itit kiom tuhuyinqim yongojetâ munomai. Yawu otyinqijetâ kapi yuqe kâwurumjanjak kinbuap.” Yawu sâop.

*Yesu opon kâmbukjan yâhâ watyehop.
(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)*

⁴⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâjetâ Yesuŋe doŋgi kakjambâ kionju yaŋak yapâ opon kâmbukjan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukje kâlehen lohimbiŋe sennje âlâlâ aŋgi gunji otmâ kinbi ya yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inânjan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan manmâ arainje nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâjet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ aŋgi gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune aŋgim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukje yu kâlehen ki orotŋe otjetâ ek-mune bâleap.” Yawu sâm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândâŋ Yesuŋe opon kâmbukjan yâhâ lohimbi den kâsikum yiŋgiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe Yesu kune sâm otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât denŋe nâŋgâjetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

Yesuŋe âlâhât sâtgât âi miop ya ki sâm tetem

ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ kinmâ ikñe den pat âlepñe lohimbi kâsikum yinjiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yençât kunlipyeñe, otmu Mosehât girem den kâsikum yinjiminiwi, otmu Yura yençât papatolipyeñe yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi. ² “Gâje oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

³ Sâñjetâ sâop. “Yeñe âinohuai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matñe kâpeknihinetâmâ nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yoaneñe âlâhât sâtgât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yençât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâñjetâ nângâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmû matñe kâpekbangine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoaneñe âi miop yamâ Anitâñe âi sâm wañmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matñe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângâjetâ ki bulâñe olop?” Yawu sâmû nenje matñe girawu sâm kâpekbanginom? Anjulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yençât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâñe “Yoaneñe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nângâmai yakâ. Yakât otmâ nenje yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuñe nângâm non-gonomai yakâ.” Yawu nângâwi. ⁷ Yawu nângâm

yuwu sâm ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi mem-iniop ya nen ki nañgain.” ⁸ Sâjetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam ambojahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâje wain kâmetjet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendâreñetâ gewuapgât wañga hâwiwi. Âi ya tuhum tiñ pilâjetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikñje âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetje ya puru pato kinmâ hululuñ sâop. Yawu otmu ambojanje ikñahât hâruhunihijet sâm hoñ bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. Takamu wain galemje manbiñe kum watjetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam ambojanje hoñ bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuñetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam ambojanje hoñ bawañe kalimbuñe hângângumu takamu yawuâk mâñgâeñetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam ambojanje “Giratbe” sâm nâñgâop. Nâñgâmu tetemu biwiñanje yuwu nâñgâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiñanje yawu nâñgâm ikñje nanje hângângumu takaop. ¹⁴ Hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenje ikñje

nanŋaje takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâm kum kecae topŋehen pilâŋjetâ iop.

“Yawu otŋetâ kalam amboŋaje taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkŋe taka yongomu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyeŋjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋjetâ porap otmu “Yawu ki otyingiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâŋjetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâŋe den kulemguop yukât topŋe ekno-honjetâ nâŋgâwe.

“Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.” Yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kionjmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesunŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi ya yeŋgât topyene miop. Yakât nâŋgâŋjetâ biwiyeŋjan tâlimu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe

Yesuhât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyiñgimu pilâm Yesuñe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. **20** Yâhâ Yesuñe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyeñjan katjetâ yâkñeâmâ mem pâi emetjan katjetâ talâkgât nângâm lok perâkñe nombotje meyekmâ tewetsenje yingim engatyenjan gewi. Engatyenjan genjetâ yâkñe Yesuñe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyeñje kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. **21** “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâje den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunje bonjeâk otmap. Otmu lohimbiñe gâhât girawu nângâhiñhai yakât nângâm ki gorâhiñimap. Gâje lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunje Anitâñe nenekmu ârândâj otbuap yakât den tâj tâjâk eknongomat. **22** Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâje kunneneñje mansap, kutje Sisa sâm, yâhâmâ haoñmâ ârândâj takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

23 Yawu sâm âikuñetâ biwiyeñahât topje nângâm yuwu sâm ekyongop. **24** “Kât nanje âlâ mem nihinjetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu wañjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekñet. Âlâhât towat kât nanje yuântap? Me âlâhât kutje tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonenje, kutje Sisa, yakâ.”

25 Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâñe sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk wañnomai.”

²⁶ Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ sâtje otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuŋe lohimbi senyeŋjan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yenŋât bâtyeŋjan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

*Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)*

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkŋe yakât topŋe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ²⁸“Bawapi, aŋgoân Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewaŋgimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yuwu kulemguop tap. Yakât topŋe sâm eknongohât yuwu sâmuniŋe nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewaŋgimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu imiŋaŋe ataŋahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yauuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenje yauuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyenje yâku yauuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap.” Yawu sâwi.

34 Sâjetâ sâop. “Hânân yuân imbi aŋgi gunji otmâ miakmâ manmai. **35** Yâhâ Anitâje lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekmu manman kârikjan mannomai. Sâp yanâmâ himbimâ Anitâhât aŋelolipŋane ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ yeŋe ikŋiâk ikŋiâk mannomai. **36** Anitâje nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmu aŋelolipŋe yeŋgât dop otmâ manman kârikjan mannomai. **37** Yâhâ Anitâje mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâjet. Nak topŋan kâláp semu laŋ laŋ sâop yakât den pat Moseŋe kulemguop. Den kulemguop yan Kutdâhât yuwu kulemguop. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatkâ gamap.” Yawu kulemguop tap. **38** Den kulemguop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlák nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap. Yamâ yeŋe den ya nâŋgâjetâ keterakyiŋgimbâp.” Yawu sâop.

39-40 Yawu sâmu den âlâhât ekune sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâm Mosehât den kâsikum yîŋgiminiwi nombotŋane yuwu sâm ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nâŋgâmunŋe ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekuwi.

Anitâje hâŋgângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuŋe âiyongop.

(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

41 Yawu gârâmâ Yesuŋe yuwu sâm âiyongop. “Anitâje hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap yamâ

Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawsu sâmai.

42 Yawsu gârâmâ Dawiti iknjak yuwu sâop.

“Anitâje nâhât patone yuwu sâm ekuop.

43 Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawsu sâop.” **44** Dawitiñe den yawsu sâop yakât yuwu sâmune nângâjet. Anitâje hângângumu gewuap yakât Dawitiñe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawsu gârâmâ yejeâmâ “Yâkje hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiñe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeje eknohojetâ nângâwe.” Yawsu sâop. Yawsu sâm âiyongomu matnej sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yiñgiminiwi ya Yesuñe sâm ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

45 Yâhâ lohimbi yan kinbiñe denje nângâm biwi golâek manjetgât den kârikjan yuwu sâm hoj bawalipje ekyongop. **46** “Lohimbi nombotjae nenekjetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimaije sângumyeje kâkâlep mânuñakmâ yanje holuj holuj sâmu yâhâm gemai. Otmu yenjahât nângâjetâ yahatmu miti emetjan yâhâ senjanâk tatnehât nângâmai. **47** Yawsu otmai yamâ imbi kambut emetyeñambâ watyekmâ senje âlâlâyeje kombo meyiñgimai. Yawsu otmâ topyeje kurihiakmâ lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ hâkyeñajak mepaemai. Yawsu otmai yakât otmâ Anitâje matnej amokñan yiñgimu menomai.

Yâk yeŋgât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyeŋjan kionŋmaiħât biwiyeŋe galemahom mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

21

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

¹ Yawu sâm ekyongomâmâ Yesuŋe senŋe pilâm lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyin̄giopŋe tewetsenŋe mem kondoân katmâ arinjetâ yehop. ² Katmâ arinjetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe tewetsenŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuŋe ekmâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok iri sikumyeŋe pato tatyin̄giapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikŋe tatbaŋgimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmu âiloŋgo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyenŋe takā opon kâmbukŋe huhum iton galanŋ menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe ekŋetâ âiloŋgo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukŋe yu senŋe âlâlâ kârikŋaŋak tuhuwi yu ekmunŋe âiloŋgo longo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâŋjetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âiloŋgo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenŋe takā huhum iton

galan mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatnej topnej topnej teteyiñgiwuap yakât Yesuñejê sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâne opon kâmbukñahât den eknongoat yakât bonje sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sâñjetâ sâop. “Lok nombotnajê takâ den perâknej yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihiñetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyîñgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâñe emelâk sâm kalop yakât bulâñe teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topnej topnej tetemu yan yeje nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Angoân lohimbi hânjan kulemjan mansai dondâhâlâknej kasa orangim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topnej topnej tetemu yan umatnej âlâlâ yuwu teteyiñgiwuap. Hânjan kulemjan mososoñ awawi guwawi membuap. Po pato teteyiñgiwuap. Mesek topnej topnej teteyiñgimu lohimbi dondâhâlâknej munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatnej âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasañe nâhât den pat âlepñe nângâñjetâ gemu hakyenjan sâm den

âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yînginomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat âlepje ya ekyongonetâ yâkne nângâjetâ ki bulâne otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyeñaje den sâm hâreyiñgiñetgât yâk yeñgât senyeñan katyekjetâ kinnomai. ¹³ Yâk yeñgât senyeñan kinmâ yeje nâhât den pat âlepje sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpje girawu watmâ ekyongomunje nângâjetâ keterakyiñgiwuap” yakât ki nângâm gorâyiñgiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâje den âlâlâ nângân nângânyeñan katumune lauyeñe heweweñ otmu den pat âlepje sâm kusânmâ ekyongonetâ kasalipyeñaje denyeje ya kuyiñgine sâm hâum pâpgunomai. Yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeje nâ orop biwinenñaje kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyeñe, imi atalipyeñe, wârâ toulipyeñe, hep torehenlipyeñe, bukulipyeñe, otmu lohimbi kerekne nângâyiñgiñetâ gemu hakyeñan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotje yongoñetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyingijetâ yanâmâ hâkyeñe ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumñañak kinbuap.

(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

²⁰ Yesuñe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyeñe yeñgât hep bero kiñgitje orowâknej

taka Yerusalem kapi hawamgum kinjetâ kapi ambolipŋaŋe yekmâ yuwu nāŋgānomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nāŋgānomai. ²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinjetâ yekmâ Yuraia hânâñ kapi tattmâ arap ya ambolipŋaŋe pilâm iton galan otmâ hewukŋehēn ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaiñe âwurem taka kapiāñ iri sikumyeñe miaknehât ki nāŋgānomai. Yekmâ yapâek hewukŋehēn ari misiŋguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbije otjetâ bâlemap yakât matñe menomai yakât nāŋgâm emelâk emet inâñjan miti pepaen kulemgwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ñaŋja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyeñe ki tiŋ tiŋ sâwuap yan hewukŋehēn arine sâm otjetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatñe pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. ²⁴ Nombotñe yongojetâ munomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen arijetâ hoŋ bayingim mannomai. Yawu otyingim Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjaŋak kinbisâp yakât Anitâŋe sâm kalop. Yâhâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenje watyekŋetâ arijetâ kapiyenje ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

25-26 “Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenje, omongât emetsenje, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm gejetâ kulem topne topne tetemu ekmâ kingityeñahât otmâ “Wosapâ ari misiñguraknom,” sâm tepeyene hârok hindânomai. **27-28** Kulem yawuya tetewuap yan nâje âwurem ge meyekmâ manman kârikñan katyekmune mannomaihât sâpne tâlâhuap sâm senyeñe ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpne hângânnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtné pato tetemu ekjetâ ae señ señ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

29-30 Sâp yan âwurem gewom yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya hahuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. **31** Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulâñe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inânnjan den eknongop yakât bulâñe tetemu eksain.” Yawu sânomai.

32 Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muñjetâek bulâñe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâñe bulâñjanâk tetewuap. **33** Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâñe kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikñe tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

34-35 Otmu Yesuñe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katjetâ selone ga goka nem

gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopjeâk nâje pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekje otmai memai yakât matje Anitâje yingimu menomai. Yakât otmâ yeje to kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kåle, songo bau, me senje âlâlâ topje topje miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyeje ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatje topje topje teteyingimu biwiyeje orotok sâmu loholemailhât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyeñanje kepeim ulitgum mannomai. Yawu manjetâ nâje âwurem ge lohimbi biwiyeñahât topje ekmâ nângâm den sâm hâreyiñgiwom yanâmâ yeje ki aŋulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omoñânâk ârândâj lohimbi kiñgitje orowâkje Yesuhât dennje nângâne sâm opon kâmbukjan yâhâ tatjetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet ŋinj sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumjan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

*(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11
Yoane 11:45-53)*

¹ Otmu Natik Hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutje âlâmâ “Tihit tihit Hombaŋ” yawu sâmai. ² Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi.

Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbiñe ekmâ kuk otmaihât yok pilâm lohotñan mem kujetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasinje Yesu betjehen kioŋbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoj bawalipne kâiân yâhâp yâk yeŋâlen gâtne âlâ, kutje Yurasi sâm, yâkât biwiñan Satanje kionjop. Satanje biwiñan kioŋmu hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeñe otmu opon kâmbukljahât tembe lâu yeŋgât kunlipyeñe yeŋâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nâŋgâm heroje otmâ hâmenje waŋnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm menjetâ lohimbiñe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

Yesu hoj bawayâhâtjahe sot um mem dinjan tuhuuwot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natik Hombaŋ ârândâj lama nanje gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesuŋe Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hângânyotgop. “Yetŋe kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunje orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutŋe semu gaŋetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât amboŋe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawap-inenŋaŋe yuwu yap. “Nâŋe hoj bawalipne meyek-mune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um

nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot. ¹² Yawu sâm ekumutâ lok yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem heŋgenjuŋetâ tap ya tiripyot-gowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop watmâ senje âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinŋan tuhumutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât den ki lâum manmaiŋe menekmâ Roma yengât bâtyeŋjan kat-nekŋetâ yâkŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ sâtgum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku orangim mannomgât nâŋgâm biwinanje mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâŋe bâŋe tetewuap. Sâp yanâmâ nenje menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem gâim angim neŋjet. ¹⁸ Nâŋe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benje nenomain yuŋak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

19 Otmu baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yu mem aŋgim nejet. Yuâmâ nähât sunumne yawu oap. Nâje yençât matyeŋe membom. Yakât otmâ sâp sâsâŋjan baŋga nem yâhânomai yan nâ nâŋgânihim mannomai. Yawu sâm mem yingimu newi.

20 Sot nem tiŋ pilâŋjetâ Yesuŋe wain to ya yâhâpŋe mem yingim yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nähât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋjetâ hepne gemu mumbom yan Anitâŋe nähât den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe lohimbi kerek yençât tosayenye pilâyîŋgiwuapgât mâtâp tetem hengeŋguwuap. **21** Yawu gârâmâ yençâlembâ lok âlâŋe betnehen kioŋmâ kasalipne yençât bâtyeŋjan mem katnekbuap. **22** Nâ lok bulâŋe nohoŋjetâ mumbom ya Anitâŋe sâm kalowâke yamâ lok yaŋe yawu otnihiwuap yakât matŋe Anitâŋe matŋe umatŋe waŋmu membuap.” Yawu sâop.

23 Yawu sâm ekyongomu topŋe nâŋgâne sâm “âlâhât yap” sâm âiahowi.

Yesu hoŋ bawalipŋaŋe sâm kuaŋgiwi.

24 Yesu hoŋ bawalipŋe yençâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunyeŋe pato otbuap yakât sâm kuaŋgiwi. **25** Sâm kuaŋgiŋetâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok papatolipyenye nâŋgâmai dopŋan lohimbi galemyongomai. Galemyongoŋjetâ lohimbiŋe yâk yençât amutyenye manmâ “Kutdâlipnenŋe” sâm heronje nâŋgâyîŋgimai. **26** Papatolipyenye otyiŋgimai yawu yeŋeâmâ ki otnomai. Yençâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyenye yençât nâŋgâyîŋgiŋetâ

yahalâkgât yeŋe mejetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amutyenjan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtnej âlâ me âlâŋe bukulipyenye yeŋgât kunyeŋe pato tatne nâŋgâmaiŋe bukulipyenye yeŋgât hoŋ bayinjginomai. ²⁷ Sâŋjetâ nâŋgâwe. Lok girawuya yeŋgât lohimbiŋe nâŋgâyiŋgiŋjetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋjetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakoloŋ otyingimai ya yeŋgât nâŋgâjetâ yahatmap? Bulâŋjanâk in tatmâ sot nemai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋjetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ hoŋ bayinjiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakjan manmâ gamune yeŋe ki pilânekmanâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityenye otmâ galemyongowomgât pat awoŋnaŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâŋe nep sâm yiŋgian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya yeŋgât den sâm hâreyiŋginomai ya sâm yiŋgian.” Yawu sâop.

*Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)*

³¹ Yawu sâm ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Matuk mendâremunŋe tonje gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanŋe topyenye mem tetewe sâm hâhiwin yiŋgiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâŋe nâŋgâwaŋgim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyeŋe houŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan.

Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihañe tiñâk kepeim bukulipge mem heweweñ tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetñen katgekñetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nañgan. Me gâ gohoñetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nañgan. Nâñe gâ ki pilâhekñâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petro, yuwu sâmune nâñgâ. Gâ betnohom ki nâñgâwañgian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbuñe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benje hoñ bawalipñe kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hâñgânyongomune tewetenñe, itâkat, kâi katipñe, senje âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâjetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerene yuâmâ tewetenñe, itâkat senje âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânjan nâhât nâñgâm den âlâ yuwu kulemgawi yakât bulâñe nâhâlen tetewuap. “Yâkât nâñgâñetâ lok bâleñe yawu oap.” Den yakât bulâñe nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâ kapam ki tatyinjiap yâkñeâmâ yengât hâk katipñe tuhum pilâm yanje mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sâjetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denje âlâ ki sâwe.”

Luka 22:39

cli

Luka 22:46

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)*

39 Yâhâ Yesuŋe omoŋ ârândâŋâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumŋan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumŋan yâhâwi. **40** Mâtâwân yâhâm tatjetâ hoŋ bawalipŋe katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyeŋe houŋ sâmu lohotŋe otmâ pilânekmaiħât Anitâ ulitguŋet.”

41 Yawu sâm ekyongom pereŋ pilâm bam gâtŋanje ge tatkâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. **42** “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâm oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât naŋgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâm ekuop. **43** Yawu sâm ekumu biwiye houŋ sâmapgât aŋelo âlâŋe himbimâmbâ ge mâmâŋe otbaŋgiop. **44** Yawu otmu hâkŋe biuk sâmu nâŋgâm Anitâhâlen biwiŋanje tiŋâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtŋe papato tirij târâŋ sâm gemu ekmain yakât dopŋe tirij târâŋ sâm hâññâ giop.

45 Yawu otmâ ulitgum tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen ba yekmu biwiyeŋe umatŋe otmu yanak aman pâlâmŋe iwi. **46** Aman pâlâmŋe ijetâ mândeyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Lohotŋe otmâ pilânekmaiħât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

*Yesu mewi.
(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)*

47 Yawu sâm ekyongomu bukuyeje âlâ, kutnje Yurasi, yâknej lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyingim Yesuhâlen ba parahuop. **48** Parahumu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “Menekijetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

49 Yawu sâm ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâm hoj bawalipnjae yuwu sâm âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tewet mem lawityekne.”

50 Yawu sâjetâ yâk yengâlen gâtnej âlâne yahatmâ tewetnej mem hotom uminiwi ya yengât kunyehahât hoj bawañe ya ândâpnej bonângen ya topñambâek kârâm hâreop. **51** Kârâm hâremu Yesuñe “Pilâjet,” sâm kuyiñgiop. Yawu sâm kuyiñgim hoj bawa yakât ândâpnej ya mem katmu katarahop.

52 Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje, otmu opon kâmbukñjahât tembe lâu yengât kunlipyeje otmu Yura yengât papatolipyeje yekmâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtnej metnej âlâlâ lâum takai. Yeñe nâhât lok bâleje sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleje âlâ kune sâm takai? Yu ekmune bâleap. **53** Nâje hilâm ârândâj Anitâhât opon kâmbukñjan yâhâ lohimbi den kâsikum yiñgim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omoñgât Amboñaje biwiyeje mem hâlimgumu meneknomaihât Anitâje sâm kalop.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesu betbañgiop.

*(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72
Yoane 18:12-18,25-27)*

⁵⁴ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arinjetâ Petoroŋe yok pilâm betyeŋan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâŋetâ tembe lâu yaŋeâmâ emet hawiŋan ba kâláp uŋjetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâláp nâŋgâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatjetâ hoŋ bawa imbi âlâŋe Petoro ekmâ yuwu sâm tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manjetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmu Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmu tatjetâ benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmu sâp ki kâlep otmuâk benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboŋe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtŋe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksan. Nâŋgâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lok sâm tai endamâ bulâŋjanâk ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâm oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kudâŋe purik sâm Petoro ehop. Ekmu yan Yesuŋe emet inâŋjan den yuwu sâm ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwaŋgian” sârâ kalimbuŋe otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nâŋgâmu tetemu bi-wiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ iŋŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

*Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)*

63 Otmu tembe lâu nombotŋe Yesu galemgum kinbiŋe senŋe sâhâm kâtâpgum ândâpŋe huhuwi.
64 Ândâpŋe huhum nombotŋe yuwu sâwi. “Bâiŋ, ândâpge âlâŋe huhuap?” **65** Yawu sâm senŋan gem hâim hilitbi.

Yesuŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.
(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

66 Yawu otŋetâmâ emet haŋ sâm Yanâk Yura yenŋât papatolipyenŋe, otmâ hotom uminiwi ya yenŋât kunlipyenŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe menduhuakŋetâ tembe lâulipyenŋe Yesu mem yâhâ katŋetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. **67** “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hâŋgângohomu ge mansat me bia?”

Sâŋjetâ sâop. “Nine topne sâm tetem ekyongo-muneâmâ nâŋgâjetâ ki bulâŋe otbuap.” **68** Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeŋe matŋe ki sânomai. **69** Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋanŋe pilâyekmâ him-bimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋe, yâk orowâk tatdom.”

70 Yawu sâm nâŋgâm pârâk pilâm yuwu sâm ekuwi. “Kutne “Lok Bulâŋe” sâm gikak ahonakmat. Yakât nâŋgâmunŋe “Anitâhât Nanne” yawu oap. Yakât sârâ nâŋgâne. “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” yawu sâmat me.”

Sâŋjetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan.”

71 Sâm sâwi. “Bâiŋ, den kâmbukŋe hâliliŋe sâm nâŋgâmunŋe pesuk yap. Ikŋahât nâŋgâmu yahat-sap.” Yawu sâwi.

23

*Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.
 (Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)*

¹ Yawu sâm yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katjetâ kinmu yuwu sâm hakjan sâwi. “Roma lok yençât kunyeje pato yâk takesi ki wanjet” sâm lohimbi ençatyenjan gemap. Otmu iknahât nângâmu yahatmu yuwu sâm ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemyon-gom manmâ yâhâwom.” Yawu sâm hakjan sâwi.

³ Yawu sâm Pilato ekunjetâ yâkne purik sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Yura lohimbi yençât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “Oñ, den bulâñe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbi je denje nângâne sâm ga kinbi ya Pilatoje yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânâni kapi tatmâ arap yan lok yuñe yâhâm gem kapi ambolipje den kâsikum yinçim ençatyenjan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâm Pilato ekunjetâ yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtnej me?”

⁷ Sâmu sâwi. “Oñ, yan gâtnej.”

Sâjetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotje Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiâni ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoje ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ

Yesuŋe olop miop yakât den pat ya Herotŋe emelâk nâŋgâop. Yakât otmâ Yesuŋe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nâŋgâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen arinjetâ ekmâ tep âlep nâŋgâop. ⁹ Otmu den hakŋan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye yahatmâ kinmâ den topŋe topŋe hakŋan sâwi. ¹¹ Yawu otinetâ Herotŋe otmu tembe lâulipŋe orowâk senŋan gem hâim hilitbi. Yawu otinetâ Herotŋe tembe lâulipŋe ekyongomu hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop lok kutdâŋe mânunjakminiwi yawuya mem katbaŋgiwi. Yawu otbaŋgim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinjetâ ekmâ “Herotŋe nâŋgânihiap,” sâm Pilatoŋe Herotgât nâŋgâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inâŋjan kasa oranŋim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewaŋgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureŋjetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura papatalipyeŋe ya yengât den Pilatoŋe katmu ikŋe den sâsâ emetŋan ari menduhuakbi. Menduhuakŋetâ yan lohimbi innęe dondâhâlâkŋe yekmâ denyeŋe nâŋgâne sâm ba hawamgum kinbi. ¹⁴ Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok yuŋe lohimbi yengât eŋgatyenjan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâm yeŋe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takanjetâ senyenjanâk âi pâi tuhum sâm hârewaŋgim ekmune tosaŋe bia oap.

15 Yakât otmâ Herotje sâm hârewaŋgiâkgât yâkâlen hâŋgânyongomune dâim arai. Otmu yâkje gurâ âi pâi tuhumu biatmu bennje nâhâlen yâhâpje mem takai. Bulâŋjanâk yuwu sâmune nâŋgâjet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

16-17 Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋjâk Pilatonje yuwu otminiop. Lok tosa otnjetâ pâi emetjan katyekjetâ tatminiwi yapâ gâtje âlâ me âlâhât lohimbiye nâŋgâjetâ dopŋjan otmu lok âlâ holanŋbuat sâminiwi ya holanŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok yu kumunje mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nâŋgânihiŋjetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waŋjetâ holanŋmune gewuap.” Yawu sâop.

18-19 Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutje Barawa sâm, yâkje kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetjan mem katjetâ tatmâ gaop yakât lohimbi kerekje den kârikjân halahum yuwu sâwi. “Barawa holanđâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuŋjetâ muâk.”

20 Yawu sâwiâke yamâ Pilatonje Yesu holanŋmu giâkgât nâŋgâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holanŋbom.”

21 Yawu sâmu lohimbi yaŋe iliwetmâ den kârikjân halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânâŋgâjetâ muâk, Howanân kum kânâŋgâjetâ muâk.”

22 Yawu sâŋjetâ Pilatonje âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâŋe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe

lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ yanâmâ holajmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyeje kâriknej otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâjetâ muâk.” Yawu sâñetâ Pilatoje loholem lauyenjan miop. ²⁴ Lauyenjan mem Yesu kuñetâ muâk sâm sâm hârewaŋgiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nâñgâjetâ yahalop gârâmâ yâk holajmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoje tembe lâulipnej ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatjetâ lok âlâ, kutnej Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtnej, newângembâ takamu mewi. Mem Yesuhât howan ya kambeñjan katjetâ lâum Yesu betñan sâop. Otmu lohibi dondâhâlâkjeh betyeñjan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotnej Yesuhât we bâle nâñgâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñetâ Yesuñe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iseñet, yeñej otmu nimnaomlipyeñe yeñahât iseñgiñet.

²⁹ Hâmbâi umatnej topnej topnej teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yeñgât nâñgâmunnej âlepnej oap. Nenñeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotnej pumnej yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâjet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuje yakât dop oai. Nak golâ uñetâ semu kâlinjumap yamâ nak mumuje

unjetâ sem laj laj sâmap. Nâ nohojetâ mum-bom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yenjahât iseanginjet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenje pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutnje, Lok Kunje Hahitje sâm, yan ari Yesuhât hâk katipne tuhum pilâm ikne howanân kum kânângâjetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyinginjetâ Yesu ne yuwu sâm Anitâ ultiguop. “Awon, otnihiai yukât topne ki nañgai. Yakât otmâ tosayene pilâyingihât nañgan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyenje yâkât hâk katipne mem “Âlâne miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyenje iknijâk iknijâk yan kulemgum amanjân mânujetâ giop. Mânujetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ mejetâ kut teteop yanje miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yenjât papatolipyenje Yesu girinbangim lohimbi ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuñe lohimbi nombotje tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâne hângângumu ge Yura nengât tihitnenje otmâ kutdânenje mansap otmuâmâ ikne tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giâk.” Yawu sâm senjan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyenje gurâ yawuâk senjan gem girinbangiwi. Yawu otmâ yâk yenjâlen gâtnej âlâne ari sângum âlâ mem nak bâtbâtneje potonjan pây pây kepeim yanje wain to bâlenje yan walipgum mem yâhâ lauñan kalop. ³⁷ Lauñan

katmâ yuwu sâm senjan giop. “Gâmâ Yura yeñgât lok kudâ mansat otmuâmâ kâpehakmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunjan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeñgât lok kudâ.” Yawu sâm kulemuwi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyelekjetâ kinowot ya âlâje yawuâk senjan gem yuwu sâm sâwañgiop. “Bâe, lok kopa. Anitâje tihitnenje otbe sâm hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehakmâ gem net orowâk tânnnotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâmu bukuñahe nekamjan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenñahe dop konohâk sâm hâreningiai.

⁴¹ Yâhâ netjeâmâ otmutje bâleop. Yakât otmâ sâm hârenitgim notgojetâ mundom yanje ârândâñ oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâm bukuñe ekuop. Denje purik sâm Yesu yuwu sâm ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nâñgâ. Anitâje hângângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nâñgânihiwat.”

⁴³ Sâmu sâop. “Emet ki ñij sâmuâk mum yâhâ manman sânduhântatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâm ekumu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâje nâñgâmu emetsenje bok sâmu omoñ sahahop. Omoñ sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lañinje âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu

emelâk lohimbi innje opon kâmbukñe yakât bi-wiñe ekmai sâm sângum kâlep pato hikuñetâ ya kâtâpgumiñiop. Sângum yanje pânjambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekñan olop.
46 Sâp yanâk Yesuñe den kârikñan halahum yuwu sâm Anitâ ekuop. “Aworj, mumbe sâm oan. Yakât otmâ umutne me.

47 Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yençât kunyeñe âlâ hâlâñmâ kinopñe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepñe.” Yawu sâop. **48** Otmu lohimbi kinbiñe kulem âlâlâ tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nânçâm biwiyeñe umatñe otmu emetyeñehen âwurem ariwi.

49 Otmu imbi nombotñaqe Galilaia hân pilâm Yesu betñaq takawi yâkñe bukulipyenje orowâk kâleþjan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

50-51 Otmu lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâkât topñeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânâñ tap yapâ gâtñe. Otmu Anitâñe Isirae lohimbi yençât tihityeñe otmâ ikñe hoñ bawañe hâñgângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotñan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yençât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yinçiminiwi otmu Yura yençât papatolipyeñaqe Yesu muâkgât den sâm hârewañgiwiâke yamâ yâkñe nânçâmu ki ârândâñ otmu sâyinçgiop. Lok yanje Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewañgiop.

52-53 Tetewaŋgimu lauŋjan memu bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum kaokŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikan yawuya, yamâ emelâk kusânnmâ mem tingâloŋjetâ kinop yan lâum ari katbi. **54** Yâhâ momenje emetsâpŋe sâp yan lâum ari katbi.

55 Emet ŋinj sâwe sâm otmu yan imbi nom-botŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawiŋe Yosep orowâk ari sâŋgum kaokŋe Yesu katipgum kât mâtâpŋan katŋetâ talop ya ekbi. **56** Ekmâ to kukŋe suk suk âilongo mem ga Yesu pirine sâm otmâ kapiâŋ âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embâŋâŋ Moseŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiâŋ in tatmâ nâŋgâwi.

24

Yesurje mumuŋjambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

1 Emet haŋ sâmu imbi yanę yahatmâ to kukŋe suk suk mem sumâŋgen ariwi. **2** Ari senyeŋe pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunctâ ba mâtâpŋe ya maŋguop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpŋe ya tetekŋan kinmu ekbi. **3** Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. **4** Yesuhât pâinŋetâ biatmu kinŋetâ yanâk aŋelo yâhâp yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolan̄ bolan̄ yanę pârâk sânsânâk teteyiŋgim kinowot. **5** Teteyiŋgim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyenje ariop.

Umetryenje arimu yuwu sâm imbi ya ekyon-gowot. “Yenâmâ wongât lok sennje golâ ya pâinmâ sumâŋ takai? **6** Emelâk yahatmâ arap. Emelâk

yenje Galilaia hânâñ yâk orop manjetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâm ekyongop. “Lok âlaje nâ lok bulâje nângâm bâlenihim Roma yenjât bâtyejan mem kat-nekmu nohojetâ mumbom. Mumune hannonhojetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbom.” Yesuñe yawu sâm ekyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâm ekyongomutâ nângân nângânyeje pâronj sâmu nângâjetâ teteop. ⁹ Nângâjetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoñ bawalipje kâiân konok otmu bukulipyenje nombotje 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yenjât kutyeneâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtje, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâje. Yâkneâmâ bukulipyenje orowâk ari den pat ya Yesu hoñ bawalipje ekyongowi. ¹¹ Ekyongojetâ nângâjetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroje yahatmâ sumângen sururuk sâm ari lâm sâtjanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sângum kâlep mem Yesu katipgum katbi yañyahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâm nângâm kiwilim emetjan âwurem ariop.

*Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.
(Mareko 16:12-13)*

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtje lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotjanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatalipyenje Yesu kujetâ muop yakât alahum weyetje nângâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuñe teteiyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenje ehoworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nângâowot. ¹⁷ Yawu nângâmutâ Yesuñe

yuwu sâm âiyotgop. “Wuân denje alahuawot?” Sâmu hâmeyetje bâlemu kinowot.

18 Yawu otmâ bukuje âlâ, kutje Keleopa sâm, yâkje yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnenjae otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipje kerekje nañgain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpguat?”

19 Sâmu sâop. “Wuân otbihât yat?”

Sâmu sâop. “Wâe, wonâng? Yesu, Nasaret amboje otbañgiwi yakât alahum gait. Anitâne Yesu mâmâne otbañgimu yâkât den kâsikum ningim kulem topje topje tuhum manmâ gaop. **20** Yakât otmâ lohimbi kerekje nângâwanjinetâ yahatmin-iop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnenjae yâkât den nângânetâ nahat otmu “Kunjetâ muâk” sâm sâm hârewañgiwi. Yawu sâm hârewañgim Roma lok galemlipnenje ekyongonjetâ yâkje lauyejan mem howanân kuñetâ muop. Yakât den pat alahum gait. **21** Yâkje Isirae nengât kasalipnenje yongom wavyekmu arinomai yawu nângâm bi-winenjae mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kuñetâ muop. **22-23** Âun emet hanj sâmu imbi nombotjae sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem takâ yakât yuwu sâm eknongoai. “Añjelo yâhâp teteningim “Yesu mumuñambâ yahatsap” yawu sâm eknongoawot.” **24** Imbi yañe yawu sâm eknongojetâ bukulipnetje nombotjae sumângen ari imbi yañe den yai ya yeñe senyejan Yesu ekñetâ ki tap.”

25 Yawu sâm ekumutâ Yesuñe yuwu sâop. “Nângân nângânyetje umatje. Emelâk Anitâne poropetelipje den ekyongomu kulemguwi ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu

sâmune nângâyet. ²⁶ Anitâje tihitnenje otbe sâm ikjë hoj bawanje hângângumu ge manmu kuñetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumuñambâ yahatmâ talmâ yâhâmbisâp ya Anitâje sâm kalop.” ²⁷ Yawu sâm topnje katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipnje miti pepaen den kulemguwi ya sâm kusânmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginñan ariwi. Yan arimâmâ Yesuñe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâm olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet ńinj yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâm emetyetñan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ talmâ sot um newi. Sot um nem tatjetâ Yesuñe bañga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenje yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetje pâroj sâmu kundenje ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuñe âlâ yanje bukuñe yuwu sâm ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipnje nombotnje otmu Moseñe miti pepaen den kulemguwi yakât topnje sâm kusânmâ eknotgomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiâñ ariowot. Âwurem ari Yesu ikjë hoj bawalipnje kâiâñ konok otmu bukulipyenje nombotnje orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâm ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumuñambâ yahatmâ Simon Petoro tetewañgimu eksap.”

³⁵ Yawu sâm ekyotgojetâ benje kutdâñe mâtâwân yâk teteyitgim emetyetñan ari bañga

mem motokmâ yitgimu yan kundenje ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân konok teteyiŋgimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuŋe pârâk sânsânâk teteyiŋgiop. ³⁷ Teteyiŋgimu ekmâ “weke takap,” sâm pârâk pilâm kin̄gityeŋahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otnjetâ yuwu sâm ekyongop. “Wongât biwiyeŋe ahom niaksap? Nâŋe teteyiŋgian yuwu weke ki teteyiŋgimap. Yakât otmâ kâine bâtne yu walipnohom nâŋgâm hen̄genjuŋet. Weke bia. Nâ ninak gamune ejaksain. Yakât otmâ biwiyeŋe sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap olop yamâ kâinje bâtne kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ heronje nâŋgâwaŋgiwi. Yawu otnjetâ yuwu sâm ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihiŋetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâm ekyongomu iŋan âlâ hot um katbi ya waŋjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâm tepyeŋe hâlâlâk nâŋgâwi.

⁴⁴ Yesuŋe iŋan ya nem tiŋ pilâm yuwu sâm ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topŋe topŋe kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâm ekyongowan. “Emelâk emet inâŋjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropetelipŋe nombotŋaŋe nâhât nâŋgâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâŋe tetem hen̄genjuŋuapgât Anitâŋe sâm kalop.” Yawu sâm ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu

sâm ekyongom den kulemgowi ya kâsikum yiñgimu nângâjetâ.

⁴⁶ Den ya nângâjetâ keterakyiñgimu den bâinje yuwu sâm ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemgowi yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâje lohimbi kerek yeñgât tihityeñje otbe sâm ikjé hoñ bawa hângângumu ge manbuap. Manmu lok bâleñanje mem âlâlâ tuhuñetâ hâhiwin nângâm mumbuap. Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâje mumuñjambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbiñje orot-memeyeñje bâleñje bet pilâm nâhâlen biwiyeñanje kepeinomai otmuâmâ Anitâje tosayeñje pilâyiñgim meyekbuap. Otmu yeñje ari nahat den pat âlepñje sâm haok tuhuñetâ lohimbi hânjan kulemjan manmâ araiñe nângânomai. ⁴⁹ Otmu nâje Wâtgât mâmâñjahât Heak hângângumune ge âi sâm yiñgian yukât mâmâñje otyiñgimu menomai ya awoñnañe sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuñe himbimân âwurem yâhâop.
(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)*

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betani sâm, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâje mâmâñje otyiñgiâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyeñje heroñje otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yeshuât Den Pat Âlepñe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini
copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 22 Nov 2019

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc